

Atatürk Çiftlikleri ve Bunların Hazineye Devri

Ataturk's Farms and Their Transfer to the Treasury

Yaşar SEMİZ*

ÖZET

Üç bölümden oluşan bu yazının konusu Atatürk'ün Türk çiftçisine öncülük ve önderlik etmek amacıyla kurduğu çiftlikler ve bunların hazineye devredilmesidir. Çalışmanın birinci bölümünde ilki 1925'te kuruluşuna başlanan Atatürk Orman Çiftliği olmak üzere Atatürk'ün Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kurduğu çiftlikler ele alınmıştır. İkinci bölümde çiftliklerin kuruluş amaçlarına ulaştıktan sonra bunların nasıl hazineye devredildiklerinden bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde Atatürk'ün hazineye bağışladığı çiftlikler de dahil olmak üzere Devlet Üretim Çiftlikleri'nin daha iyi idare edilmesi için yapılan yasal düzenlemeler değerlendirilmektedir.

ANAHTAR KELİMELE

Atatürk çiftlikleri, ziraat reformu, yeni ziraat teknikleri, hazine, yasal düzenleme

ABSTRACT

This aim of this paper, which consists of three parts, is to study the establishment of the state farms by Ataturk to illustrate and teach new agricultural techniques to the Turkish farmers and later their transfer to the Turkish treasury. The first section deals with the farms that were established in various places of Anatolia starting with Ataturk's Farm in Ankara. The second section takes up how these farms were transferred to the state ownership after the realization of initially intended goals. The final section covers the developments about legal regulations aimed to better organize and administer the State Production Farms including the ones donated by Ataturk.

KEY WORDS

Ataturk's farms, agricultural reforms, new agricultural techniques, Treasury, law and regulations

* Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

GİRİŞ

I.Dünya Savaşı'nın son yıllarında memleketimizde açlık ve sefalet son derece artmıştı. Savaşın getirdiği olumsuzluklar yüzünden tarlalarda çalışacak insan ve hayvan kuvveti kalmadığından, Harbiye Nezareti ordudaki ihtiyat askerlerini ziraatçılar idaresinde görevlendirerek Konya'nın Çumra kazasında Almanya'da yeni icat edilen Hanomak marka traktörlerle teknik ziraat yapılmış ve çok iyi sonuçlar alınmıştı¹.

Aslında I.Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda da devlet ve ordu ülkenin çeşitli yerlerinde “devlet” ve “ordu” çiftlikleri kurmuştu². Bunlar arasında en dikkat çekici olanlardan biri Adana'dadır. Burada toprağın ziraata hazırlanması için tarlanın iki tarafına karşılıklı olarak konulan “Lokomobil”lerle çekilen büyük pulluklar kullanıldı. Türkiye'de Cumhuriyetten önce sadece bu iki bölgede makinele ziraat yapılmıştı³.

Bu örneklerden hareket eden büyük toprak sahibi çiftçilerimiz Millî Mücadeleyi takip eden yıllarda yeni ziraat aletleri ve bilhassa traktör kullanmaya yöneldi. 1925 yılından itibaren Ziraat Vekâleti, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi sıfatıyla Atatürk'ün 8 Nisan 1339(1923)'da yayınladığı “Dokuz Ümde”nin 3, 4 ve 5. maddesine⁴ uygun olarak traktör kullanımı eğilimi gösterenlere dar bütçesine rağmen kredi açma yöntemiyle yardıma çalıştı. Ziraat Bankası'nı bu yardıma iştirak ettirdi⁵. Traktörlerin işletilmesi için gerekli akaryakıtın traktör sahiplerine gümrüksüz verilmesini sağladı⁶.

¹ Süreyya Özek, “Devlet Çiftlik Yapar mı?”, Cumhuriyet, 1 Nisan 1954.

² Şevket Raşit, “Türkiye’de Devlet Çiftlikleri”, Dönüm, sayı 26, Ağustos 1934, s. 51-54.

³ Özek, agn.

⁴ Bu maddeler şunlardır: **Madde3**-Müessesatı maliye çiftliklere, sanayi ve ticaret erbabına... para ikraz edecek sürette islah ve teksir olunacaktır. **Madde4**-Ziraat Bankası'nın sermayesi tezyit olunacak çiftliklere daha kolay ve daha vasi yardım edilmesi temin olunacaktır. **Madde5**-Memleketimiz çiftliğine ziraat makineleri vasi miyasta ithal olunacak ve çiftliklerimizin alât ve edavatı ziraiyeden kolaylıkla istifade etmeleri temin kılınacaktır. Atatürk, Mustafa Kemal, Nutuk, c.2, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1973, s. 718-719; Hikmet Bilâ, CHP Tarihi (1919-1979) Doruk Mat., Ankara 1979, s. 745-747; Kâzım Karabekir, Paşaların Kavgası, Emre yay. İstanbul 1992 s. 131-134.

⁵ Yusuf Saim Atasağun, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası (1888-1939), Kenan bs., İstanbul 1939, s. 196-197; 201-268; Yusuf Ziya Atasağun, “Cumhuriyet yıllarında Ziraat Bankası”, Kooperatif Dergisi, Yıl 3, sayı 35, Ağustos 1946, s. 18-20.

⁶ TBMM ZC, Devre 1, cilt 24, İçtima 3, 21.10.1338 tarihli oturum, s. 75-81. Kütahya Mebusu Rağıp Bey'in traktörlerde kullanılacak yakıtın gümrüksüz getirilmesi için verdiği kanun teklifi.

İşte Atatürk bu süreçte hem ziraatçılara öncülük yapmak hem de ülke ekonomisinin özellikle ziraata dayandığını göstermek için harekete geçti. İhtiyaç duyulan parasal kaynak için Millî Mücadele devam ederken Hindistan'dan yardım amacıyla gönderilen yaklaşık 500-600 bin lira kullanıldı. Paranın önemli bir kısmı Büyük Taarruz sırasında maliyenin karşılayamadığı bazı harcamalar için Batı Cephesi Komutanlığı emrine verilmişti. Zaferden sonra bu paranın kullanılmayan yaklaşık 380 bin lirası Bakanlar Kurulu kararı ile Atatürk'e iade edilmişti⁷.

Atatürk, bu paranın ülke menfaatleri için en faydalı şekilde nasıl kullanılabileceğinin arayışına başladı. O sırada ülkenin yabancı bankaların baskısından kurtarılması için milli bir bankanın kurulması fikri gündeme gelmişti. Millî ekonominin kurulması için milli bir bankanın kurulmasına duyulan ihtiyacı derinden hissedenden Atatürk, elindeki paranın 250 bin lirasını temel sermaye olarak bu bankanın kurulması için tahsis etti. Ayrıca diğer sermaye sahiplerinden toplanan paranın da katılımı ile ilk millî müesseselerimizden biri olan İş Bankası kuruldu⁸. Yardım parasının geri kalan kısmı ile de o dönemde Türk toplumunun büyük bir kısmının çalışıp geçimini sağladığı, ülke ekonomisinin yaklaşık %80'ini oluşturan ziraat alanında yatırım yapmaya karar verdi.

Atatürk böyle bir girişimin ilk işaretini Millî Mücadelenin hemen ardından 16.03.1923'te Adana'da çiftçilerle yaptığı konuşmada vermişti: *"Efendiler, kılıç kullanan el yorulur ve sonunda kılıcı kınına koyar belki kılıç o kında küflenir ve paslanır. Ama saban kullanan kol, gün geçtikçe daha güçlenir ve güçlendikçe daha çok toprak ele geçirir. Çünkü milletleri vatanlarında karar kılmanın en önemli aracı sabandır. Onun için, gerçek fetihler yalnız kılıçla değil sabanla yapılandır. Kılıç ve saban, beki fetihden birincisi ikincisine her zaman yenildi. Milletlerimiz çok büyük acılar, yenilgiler, çok acıklı olaylar görmüştür. Bütün olaylardan sonra yine bu topraklarda bulunuyorsak bunun asıl gizli nedeni şundandır: Türk çiftçisi bir eliyle kılıcını kullanırken diğer elindeki sabanla topraktan ayrılmadı. Eğer milletimizin büyük çoğunluğu çiftçi olmasaydı, biz bugün dünya yüzünde bulunmayacaktı."*⁹.

İşte bu ifadelerle uygun olarak Atatürk öncelikle başkent Ankara yakınında örnek bir çiftlik kurmak için fikir almak üzere uzmanlarla toplantılar ya-

⁷ Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ten Hatıralar, Yapı Kredi Bankası Yay., İstanbul 2004, s. 649.

⁸ Hakkı Naşit Uluğ, Hemşerimiz Atatürk, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. İkinci bs., İstanbul 1973, s. 241-245.

⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.2, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1989, s. 120-121.

parak uygun bir yer bulmalarını istedi¹⁰. Atatürk çiftlik için bulunmasını istediği yerin arazi şartlarının çok kötü ve o günkü şartlarda tarım için çok elverişsiz olmasını istiyordu.

Atatürk'ün yaptığı tanımlama doğrultusunda ilk arayış Ankara'da başlatıldı. Ankara'yı Silifke yakınlarındaki Tekir ve Şövalye, Tarsus'ta Piloğlu, Dört-yol'da Karabasamak Çiftliği ile portakal bahçesi ve Yalova'da Baltacı ve Millet Çiftlikleri ile ilgili arayışlar izledi¹¹.

ÇİFTLİKLERİN KURULMASI

A-Atatürk Orman Çiftliği

1925 yılı baharında Atatürk ülkenin tanınmış ziraatçılarından bir grubunu çağırarak onlara ağaçsız ve çorak Ankara'nın yanı başında büyük bir çiftlik kurmak istediğini söyledi ve böyle bir çiftlik için yer aramalarını emretti.

O uzman heyette yer alan ziraatçılardan biri (Tahsin Coşkan) o zamanki hatıralarını şöyle anlatıyor: *"Ankara'nın çevresinde bir yer ararken, en az bugünkü çiftlik yeri üzerinde durmuştuk. Burası tabiatın hiç cömert davranmadığı, bakımsız, hastalıklı, sarı ve insanı bakarken bedbin eden bir hâlde idi. İçinde şimendifer geçen geniş arazinin bataklık yerlerinde şehrin hayatını zehirleyen ve etrafta yaşayanları kendi gibi renksiz ve hasta yapan sazlıklar, birer sıtma kaynağı halinde idi. Tetkikler bittikten sonra neticeyi Büyük Şef'e arz ettik. Atatürk elleri ile bugünkü çiftliğin olduğu yeri işaret ettiler. Burayı gezdiniz mi? Buranın bir çiftlik kurulması için bulunması lazım gelen vasıflardan hiçbirini taşımadığı bataklık, çorak, fakir bir yer olduğu hakkındaki müşterek kararımızı söyledik.*

*Atatürk'ün bize cevabı şu oldu: İşte istediğimiz yer böyle olmalıdır. Ankara'nın kenarında hem bataklık hem çorak hem de fena yer. Bunu biz islah etmezsek kim gelip islah edecek?"*¹².

Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki Atatürk, ziraat uzmanlarından çiftlik için en elverişli toprakları değil özellikle ziraat için en kötü toprakta çiftlik kurmak için rapor istemiştir. Onun aradığı bir çiftlik arazisinden çok temel gelir ve geçim kaynağı tarım olan ülke insanı ile toprak arasındaki güçlü ilişkiyi doğa şartlarının hemen hemen hiç uygun olmadığı bir toprak parçasında dahi sağlıklı bir

¹⁰ Atatürk Çiftlikleri, Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Yay., Ankara 1939, s. 11.

¹¹ Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni, Bilgi Yay., Ankara 1968, s. 179.

¹² Atatürk Çiftlikleri (1939), s. 12-13; "Atatürk Orman Çiftliği", Türk Ticaret Almancağı, sayı 4, Mayıs 1956.

şekilde kurabileceğini göstermek ve en kötü şartlardaki toprağın da sahiplenilerek üretime kazandırılabilceğini göstermekti.

Nitekim Atatürk Ankara'da kurmak istediği modern çiftlik alanı olarak bugünkü Orman Çiftliği sahasını seçti. Seçilen alanda Çubuk Suyu, Macun Çayı, İncesu, Bend Deresi, Kutuğun Deresi geçmektedir. Bu suların bir kısmı zaman zaman taşarak araziye tahrip etmiş. Bir kısmını da arazinin çeşitli yerlerinde senelerce toplanarak bataklık, sazlık yerler meydana getirmiş ve sonuç olarak sıtma yuvası haline gelen bu yerler Ankara'nın yakın köylerinin sağlığını tehdit etmekteydi¹³.

Atatürk çiftlik yerinin kesin olarak belirlenmesinin ardından bir kere daha yerli ve yabancı uzmanlardan kurulacak çiftlikle ilgili görüşleri için ayrıntılı bir rapor istedi. Uzmanlar arasında bu topraklar üzerinde herhangi bir ziraat faaliyetlerin yapılmayacağını iddia edenlerin bulunduğu gibi ciddi bir müdahaleden sonra toprağın ehlileştirip ziraata elverişli hale getirileceğini düşünenler de vardı. Ancak en ilginç cevap Ziraat Vekâletinin yabancı uzmanlarından Schmid tarafından verildi. Schmid, çiftlik arazisi olarak tespit edilen yerde ziraat yapmak girişimi için *"Bu arazide ziraat yapmak ya sabrı tüketir ya da parayı"* demişti¹⁴.

O günlerde halkın görüşü de Schmid'den çok farklı değildi. Genel kanaat *"Burada ağaç bile yetişmiyor insan nasıl yaşar şeklindeydi"*¹⁵.

Atatürk ise doğa şartlarının hiç de cömert davranmadığı bu Orta Anadolu yaylasında adeta bir mucizeyi gerçekleştirmek için yola çıkmıştı. Amacı hem Türk tarımına örnek bir çiftlik kurmak hem ağaç bile yetişmeyen Ankara'nın başkent olarak kurulmasını uygun görmeyenlere yemyeşil bir kent çevresi oluşturmaktı.

Çiftlik ile ilgili çalışmalarla doğrudan ilgilenecek arazi alınması, işletme planlarının hazırlanması, arazinin düzenlenmesi ve ıslahına ait girimlerinin hazırlanmasını istiyordu.

Çiftlik için ilk aşamada Merhum Abidin Paşa'nın eşi Faika Hanımdan 20 bin dönüm arazi satın alındı. Satın alınan bu arazi, sahipleri tarafından işletil-

¹³ Tarık Rona (Atatürk Çiftliği Direktörü), "Atatürk Orman Çiftliği Nasıl Kuruldu", Modern Türkiye, yıl 3, sayı 25, Ekim 1955; Atatürk Çiftlikleri, s. 14.

¹⁴ Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış, Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yay. Devlet bs., İstanbul 1938, s.267; Ekrem Üzümeri (Haz), Atatürk Orman Çiftlikleri, Ankara 1953, s. 6.

¹⁵ Ziraat Tarihine Bir Bakış, s.268; Aslan Tufan Yazman, Atatürk'le Beraber, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ank. 1969, s. 108-110.

meyen çok geniş tarla parçalarıyla çevriliydi. Atatürk'ün Faika Hanım'a ait araziyi alması üzerine diğer arazi sahipleri de işletemedikleri topraklarını satmak istediklerini belirttiler. Böylece Balgat, Etimesgut, Çakırlar, Macun, Güvercinlik, Tahar ve Yağmurbaba, gibi çevreden birkaç tarla daha alınarak 102 bin dönümlük bir arazi üzerinde "Gazi Orman Çiftliği" oluşturuldu¹⁶. Satın alınan arazi için 100-120 bin lira ödendi¹⁷.

Çiftlik arazisinin alınmasının hemen ardından hızla çalışmalara başlandı. Atatürk burada iki çadır yaptırmıştı. Birinde kendisi diğerinde iş başında bulunan mühendisler kalıyordu. Çalışmalar devam ederken bir aralık bazı mühendisler ümitsizliğe kapılmış ve çekine çekine söylenenlere karşı Atatürk, sertçe ayağını yere vurarak "Bu toprak mı? Dikeceğiniz de fidan mı? Serpeceğimiz de tohum değil mi? Niye olmasın efendim, niye olmasın. Mutlaka ve mutlaka yetiştireceğiz" diyor ve kararlılıkla işe devam edilmesini istiyordu¹⁸.

Yaklaşık iki yıllık yorucu çalışmanın sonunda başarıya ulaşılmıştı. "Burada ağaç bile yetişmez insan nasıl yaşar" denilen yerde birkaç yıl içinde binlerce ağaç yetiştirildi. Çorak topraklar en verimli hububat ambarı hâlini getirildi. Yeşeren meralarda kuvvetli hayvancılık yapılmaya başlandı¹⁹. Atatürk hem büyük emek sarf ederek kurduğu çiftlikte daha fazla ilgilenebilmek hem de zaman zaman doğa ile baş başa kalabilmek için 1926'da Söğütözü düzlüğünde bir köylünün kulübesinin yanına, köylünün de onayını alarak kendi kulübesini yaptırmıştı²⁰. Daha sonraki yıllarda Atatürk adına çiftlikle ilgili işleri yürüten Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ün burada daha rahat konaklayabilmesi için Orman Çiftliği'nin istasyondan yukarı doğru çıkan yolun tam karşısına isabet eden yerde ufak bir kuleli köşk inşa ettirdi²¹. Atatürk bazı akşamlar Kuleli Köşke gelir ve çiftlik

¹⁶ Besim Gürocak, "Atatürk Çiftlikleri", Atatürk ve Tarım, Tarım ve Orman Bakanlığı Yay., Ankara 1981, s.176; "Atatürk Orman Çiftliği", Türk Ticaret Almancağı.

¹⁷ Soyak, s. 650., Atatürk'ün çiftlikleri oluşturması için tam yetki ile görevlendirilen Hasan Rıza Soyak ve Tahsin Coşkan'ın çiftlik arazisinin satın alınması ve oluşturulması için Atatürk'ün İş Bankasındaki hesabından farklı zamanlarda çektikleri paranın dökümü için bak., Uygur Kocabaşoğlu, Türkiye İş Bankası Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. Ankara 2001, s. 614-615, 626 ve 629., İzzet Öztoprak, Atatürk Orman Çiftliği'nin Tarihi, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2006, s. 19-25.

¹⁸ M. Kemal Ulusu (der), Atatürk'ün Yanı Başında, Nuri Ulusu'nun Hatıraları, Doğan Kitap, İstanbul 2008, s. 118.

¹⁹ M. Levent Esmer, "Önder Atatürk'ün Önder Çiftliği", Türkiye Ziraat Mecmuası, sayı 5, Eylül 1953, s. 111.

²⁰ Ahmet Banoğlu - Nurcihan Kesim, Atatürk Başmuharrir ve Atatürk'ün Kulübesi, Türk Dünyası Yay., İstanbul 1957, s. 45-46.

²¹ Ulusan, s. 119.

işleri ile uğraşan Tahsin Bey'den bilgiler alır, sofrasını kurdurur ve misafirlerini ağırlardı²².

Atatürk'ün bizzat çalışarak, bütün millete tarla başında modern ziraat araç ve tekniklerinin ve özellikle traktörün nasıl kullanacağını gösterdiği²³ Gazi Orman Çiftliğine bir aralık Macaristan'dan ziraatçı bir müdür de getirildi. Bu müdür o zamana kadar çiftlikte ilk planda tutulan traktör yerine kuvvetli Macar atı (nonyos) ile ekim yapmaya başladı ise de²⁴ bu durum uzun sürmedi.

Çiftlikte üretilen ürünler yine orada kurulan işletmelerde işlenerek kıymetlendirildi. Küçük ölçüde fakat örnek bir süt sanayi, her geçen gün genişleyip güçlenen ve çeşitli kollara ayrılan ziraat sanatları tesisleri, bira fabrikası, soda, gazoz ve buz fabrikaları çiftliğin dikkat çeken üretim merkezleridir²⁵. Çiftlikte ayrıca demir eşya, pulluk ve deri fabrikası vardır²⁶.

Diğer taraftan yüzme havuzları, hayvanat bahçeleri, lokantaları ve çeşitli dinlenme parkları açılarak halkın rahatlıkla ve güvenle dinlenip, hoşça vakit geçirebilecekleri mesire yerleri oluşturulduktan sonra halkın ziyaretine de açıldı²⁷. Cumhuriyet'in 10. , çiftliğin kuruluşunun 8. yıl dönümünde ise Atatürk; başta Başbakan İsmet İnönü ve Kazım Özalp olmak üzere bütün bakanları, milletvekilleri, askeri ve mülki idarecileri olmak üzere çok sayıda halkı çiftlikte misafir etti. Ev sahibi sıfatıyla Atatürk gün boyunca bütün toplantı yerlerini dolaşarak misafirleri ile yakından ilgilendi ve onlara çiftlik ürünleri ikram etti²⁸. Misafirlere en zor şartlarda bile ziraatçılığın yapılabileceğini gösterdi.

Gelişmeleri yakından izleyen Yunus Nadi, çiftliğin kuruluşundan hazine devrine kadarki gelişmesini şöyle değerlendiriyor: “ Atatürk Çiftliği, Ankara'daki orman çiftliklerinden başlar. Bu çiftliğin maksadı zaten en olmayacak sanılan yerde insan azmi ve himmetinin neler yapılacağını göstermekten ibaretti. Biz Ankara'ya gittiğimiz zaman orada fesleğen ve kadife çiçeğini bile bulamamıştık. Tabiatın kabiliyetsiz-

²² Ulusan, s. 119.

²³ Ziraat Tarihine Bir Bakış, s.262'deki fotoğrafı, Cumhuriyet, 16 Temmuz 1929.

²⁴ Bu dönüşümün sebepleri arasında traktörle kullanılan benzinin pahalı oluşu ve bazı yolsuzluklara rastlanması sayılabilir. Özek, agm.

²⁵ Esmer, s. 111., Üzümeri, s.10., Öztoprak, s. 91-92.

²⁶ Atatürk Çiftlikleri, s. 62-69., Öztoprak, s. 42-52 ve 87-88.

²⁷ “Gazi Orman Çiftliğinde Yıldönümü” Servetifünun, No 1812/128, 14 Mayıs 1931; “Gazi Orman Çiftliğinde”, Servetifünun, No 1875/190, 21 Temmuz 1932; Mehmet Kemal, Türkiye'nin Kalbi Ankara, Çağdaş Yay. İstanbul 1983, s. 266-269; Esmer, s. 111; “Karadeniz Yüzme Havuzu Halka Açıldı”, Hakimiyeti Milliye, 6 Ağustos 1932.

²⁸ “Gazi Orman Çiftliğinde Yıldönümü”, Servetifünun, No 1920/235, 1 Haziran 1933; “Gazi Çiftliğinde Birkaç Saat”, Hakimiyeti Milliye, 10 Ağustos 1929.

liği üzerinde çok ısrar olunarak bu kurak sahalarda bol bir yeşilliğin yaratılması zor ve hatta imkânsız gibi görünüyordu ve gösteriliyordu. Şimdiki orman çiftliğinin o zaman dere kenarlarındaki bodur söğüt ağaçlarından başka yeşilliği yoktu... Bu kurak ve kıraç görünen Ankara'yı bütün Anadolu yaylası için numune olacak şekilde bir yeşilliğe boğmak medeni vazifesini yapmağım lâzımdır." diye düşündü. Türk vatanını az zamanda cennete çevirebileceğini düşünüyordu. Bugün hakikat ispat edilmiş olduktan sonra Atatürk çiftlikleri millete iade ediyor²⁹. Gelişmeleri yakından izleyen bir İngiliz gazeteci burada elde edilen sonuçları okuyucularına "Gazi bir çölde bir mamure vücuda getiriyor" şeklinde duyurdu³⁰.

B- Silifke Çiftlikleri

Atatürk'ün 1925 yılında kuruluş çalışmalarını başlattığı bir diğer çiftlik Silifke'deki Tekir Çiftliği'dir. 12 bin dönüm büyüklüğündeki çiftliğe Atatürk ilk olarak 25 Ocak 1925'te gelerek arazinin ve bölgenin ne derce zorlu, bakımsız ve perişan olduğunu bizzat gördü³¹.

Çiftliğin yolu, Mersin Asfaltının bugün Olukbaşı denen Tekir Köyü ayrımandan güneye döner, Altınkum Köyünü sağda bırakarak çiftliğe uzanır. Çiftliğe denizden bakıldığı zaman Susanoğlu plajı ile Taşucu sahil bandı üzerindedir. Çiftlik evinden Akdeniz'de gelip geçen gemiler rahatlıkla görülmektedir. Dağın tam eteğinde büyük bir kayanın altındaki mağaradan tertemiz bir su çıkıyor. Bu su çiftliğin can damarıdır.

Rum Bodoski çiftliği adıyla bilinen ve terk edilmiş olan çiftlik arazisi Atatürk adına açık arttırmaya vekâleten katılan Sadık Bey tarafından 36 bin lira karşılığında satın alındı. Ardından yine Sadık Bey aracılığı ile çiftlikte yoğun bir çalışma başlatıldı. Zirai çalışmaların yanı sıra o çevrede daha önce örneğine hiç rastlanmayacak şekilde iki katlı damı kiremitle örülü bir ev inşa edildi³².

Çiftlikte ziraat ve hayvancılık yapılmaktadır. Ancak çiftliği diğerlerinden ayıran en önemli özelliği burada pirinç ve pamuk ziraatının yapılmasıdır. O dönemde pirinç ziraatının fennî tekniklerle yapan başka bir çiftlik yoktu³³. Çiftlikte toprağın mümbit ve sulanabilir olmasından dolayı pamuk üretiminde de iyi sonuçlar alınmıştır. Dışarıdan yüksek kaliteli tohumlar getirilmiş ve uzun

²⁹ Yunus Nadi, "Büyük Reisin Millete İhdası", Cumhuriyet, 14 Haziran 1937.

³⁰ Nakleden Cumhuriyet, 9 Ağustos 1929.

³¹ İzzet Aslan, Atatürk Silifke'de, Tayko mat, Ankara 1969, s. 78.

³² Aslan, s. 82, Önder Mehmet, Atatürk'ün Yurt Gezileri, İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1998, s. 373.

³³ Atatürk Çiftlikleri, s. 36

elyafı pamuk elde edilmiştir. Çiftlikte pamuktan başka jüt, rami ve keten gibi lifli maddelerin ziraatı da tecrübe edilmiştir³⁴. Ziraat çalışmaları sürdürülürken aynı zamanda ürünlerin işlenmesi, depolanması ve pazarlanması için uygun binalarda yapıldı. Ziraat ve inşaat çalışmalarında çoğunlukla Silifke, Gülnar, Anamur ve Mut gibi çevre ilçeler ile bu ilçelere bağlı köylerdeki insanlardan faydalanıldı. Günlerinin önemli bir kısmını boş geçiren bu insanlar hem iş sahibi oldular, hem de en zor şartlarda bile uygun ziraatın nasıl yapılacağını öğrenme şansını buldular.

Atatürk, 13 Mayıs 1926'da Silifke çiftliğini ziyaret ettiği zaman³⁵ orada çalışanları ve çiftliğe yeni getirilmiş olan ziraat makineleri ile hasat yapılışını izledi. Akşama kadar tarla işleri ile meşgul oldu³⁶.

Atatürk'ün bu çiftlikle ne kadar yakından ilgilendiğini 11 Şubat 1931'de Atatürk ve beraberindekilerle çiftlik ziyaretine katılan Afet İnan şöyle naklediyor: *"Çiftlikte iki katlı küçük bir ev vardı. Yanında bir fırın ve çalışanların yemek yediği bir yer vardı. Çiftlikte herkesi barındıracak yer yoktu. Bu hâl karşısında tabii bütün düşünceler derhal dönmek ve fırtına ya da yağmura yakalanmamaktı. Hâlbuki, Atatürk çiftlik işleriyle meşguldü. Herkese tercüman olmak için düşünceleri iletmek istedim. – Tetkikatımız bitmeden dönmeyiz, sizler de buraları tanıyın-; diyerek çevresine neşe ve emniyet havası vermişti. Böylece herkes onun etrafında onu takip ediyordu. Bir ara amelelerin yemek odasına girdi. Yumurta ve peynirle yenen çiftlik yemeği hepimize pek tatlı gelmişti. Atatürk fırıncı ile o kadar neşeli konuşuyordu ki bütün fikirler orada toplanmıştı"*³⁷.

Her fırsatta çiftliği desteklemek isteyen Atatürk 1936 yılında Silifke'de kurulan Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifinin de bir numaralı üyesi olarak ortağı oldu. Bu Kooperatifin kuruluş dilekçesinde çiftlik sahibi Atatürk kooperatifin kurulmasını isteyenlerin başında yer almıştır. Kooperatifin kuruluşu için Ziraat Bankası'na verilen dilekçe şöyledir:

³⁴ Atatürk Çiftlikleri, s. 36.

³⁵ Atatürk'ün Silifke'ye gelişi 7 Mayıs 1926'da Mersin ziyaretinin ardından gerçekleşti., Taha Toros, Atatürk'ün Adana seyahatleri, Adana Kent Konseyi Yerel Gündem Yay., Adana 2001, s. 70-71.

³⁶ Cumhuriyet, 26 Mayıs 1926.

³⁷ Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1984, s. 314.

“Silifke Ziraat Bankası’na

Merkezi (Tekir Çiftliği) olmak ve Arkarası, Perecenti, Avşar, Kardedeli, Tekir, Tekirkoyuncu, Türkmeneli, Türkmenkuşağı, Tazara köylerinin de ihtiva etmek üzere muntıkamızın 2856 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri kanununa uygun bir Tarım Kredi Kooperatifi kurmak istiyoruz.

Dileğimiz bankanızca da muvafık görüldüğü takdirde imzalanmak üzere altı nüsha ana mukavelamenin itasına rica eder ve hazırlanacak ana mukavelamenin Ekonomi Bakanlığınca tasdik ve noterlikçe tescil muamelelerinin iflası için gereğinin yapılmasını arz ederiz. 30/6/936

1

Tekir Çiftliği Sahibi Kemal Atatürk

2

*Tekir Köyünden
Alırıza Oğlu Osman*

3

*Tekir Köyünden
Nuri Oğlu Ziya*

4

*Tekir Köyünden
Mehmet Oğlu İbrahim “³⁸*

Atatürk taleplerinin kabul edilmesi üzerine Ekonomi Bakanı Celal Bayar’a çektiği telgrafta ise şu ifadelere yer verdi:

“Celal Bayar’a 1.VII.1936

Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilki olan Tekir Kooperatifi muamelesinin bittiğini, sevinerek öğrendim. Bu kooperatifte 1 sayılı ortak olarak bulunmamı, muhabbetle yad etmenize teşekkür ederim. Tarım Kredi Kooperatiflerinin az zamanda bütün yurdu kaplamasını, başarıcı gayretlerinizden bekliyoruz. Gözlerinizden öperim. K.Atatürk”³⁹.

Silifke çiftliği Ankara’daki Gazi Çiftliğinden sonra Atatürk çiftlikleri arasında ikinci büyüklüğe sahiptir. Bu çiftlikte at ve koyun yetiştiriciliği yapılmakla beraber bilhassa pirinç ve pamuk tarımı bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir⁴⁰. Atatürk ziraat (tecrübelerinden) yalnızca iki sahada deneme uygulamasını yeterli görmemişti. Memleketin farklı iklimlerinde de inceleme ve araştırma çalışmaları yaptırdı. Adana, Tarsus ve Yalova’da aldığı çiftliklerde farklı

³⁸ Remzi Saka, “Atatürk ve Kooperatifçilik” Kooperatif Dergisi, yıl 3, sayı 34, Eylül 1948, s.5; Kooperatif üyelerinin tam listesi için bak “Tekir Kredi Kooperatifi”, Karınca, sayı 29-30, İkinciteşrin 1936.

³⁹ Remzi Saka, “Atatürk ve Kooperatifçilik II”, Kooperatif Dergisi, yıl 3, sayı 34, Ekim 1948, s. 7.

⁴⁰ Gürocak ,s. 178.

tetkik ve tecrübeler yaptırdı. Bütün bu çalışmalara belli aralıklarla kendisi de katılarak ilgilendi.

Atatürk'ün Ankara ve Silifke'nin dışında kurduğu Yalova'da 11.895 dönüm arsa üzerinde kurulan Millet ve Baltacı çiftliği, Dörtyol'da 16.500 dönüm arazi-nin üzerinde portakal bahçesi ve Karabasamak çiftliği Tarsus'ta da 8 bin dönüm üzerinde Piloğlu çiftliği adıyla biliniyor⁴¹.

C-Yalova ve Diğer Çiftlikler

1929 yılında kurulan Yalova çiftliği iki kısımdan oluşmaktadır. Yalova'nın doğusunda ve sahilinde bulunan kısım Baltacı, Yalova'nın batısında bulunan kısmı Millet Çiftliği adıyla anılır. Çiftlikte zeytin dışında tarla bitkileri (yonca-lık), Amerikan asma fidanlığı, bağ, meyve fidanlığı, sebzelik vardır. Ayrıca çift-likte sığır, koyun, tavuk ve arıcılık da yapılmaktadır⁴².

Yalova Çiftliğinin 220 dönümlük zeytinliği de vardı. Uzun zaman bakımsız kalan zeytinlik Atatürk çiftlikleri kapsamına alınca fenni bir bakıma tabi tu-tuldu. Dışarıdan yüksek evsafli zeytin fidanları getirilerek mevcut zeytin ağaç-larına katıldı⁴³.

Atatürk bu çiftliği çok sevdiği için çiftliğinin bir köşesine küçük bir köşk yap-tırmıştı. 1929 yılında koca bir çınarın yakınında yapılan inşaat yükselirken çına-rın bir dalının kesilmesi ihtiyacı doğmuştu. Dalın kesilmesini istemeyen Ata-türk köşkün temelini ağacın biraz uzağına taşınması için gerekli hazırlıklar yapıldı. Ağustos 1930 da kalın tahta kızaklarla köşk beş metre civarında doğruya doğru kaydırıldı. Bütün bu işlemler sırasında Atatürk, kız kardeşi Makbule Hanım, Afet İnan, Yaveri Nasuhi Bey ve Muhafız Alay Komutanı İsmail Hakkı Tekçe ile birlikte gelişmeleri yakından takip etti. Daha sonra bu köşke yapılan kaydirmeden dolayı " *Yürüyen Köşk*" adı verildi⁴⁴.

Atatürk 1926 yılında Tarsus'ta Piloğlu ve Adana Dörtyol'da birer çiftlik kurmuştu. Yine öncelikle verimsiz ve bataklık alanların ıslah edilmesi yön-te-miyle kurulan bu iki çiftlikten Piloğlu'nda hububat ve hayvancılık öne çıkar-ken, Dörtyol'da portakal bahçeleri dikkat çekmektedir.

⁴¹ Atatürk Çiftlikleri, s.27 ve 40; Gürocak, s. 175-177.

⁴² Mustafa Işıkan, "Yalova Deneme ve Üretme Çiftliği", Çiftçi, cilt 11, sayı 123/3, Aralık 1955, s. 92-96.

⁴³ Atatürk Çiftlikleri, s. 40; Mahmut Necmettin Deliorman, "Yalova ile Millet Çiftliği Ararsındaki Bahçeler", Kurun, 31 Mayıs 1938.

⁴⁴ Ulusu, s. 98-100.

Atatürk, Dört Yol ve Tarsus'ta çiftlik kurmaya ocak 1925'te başlayan Adana-Mersin gezisi sırasında karar vermişti. Bu gezi sırasında Atatürk eşi Latife Hanım ile birlikte portakal dallarından yapılan zafer taklarının altından geçtiler. Atatürk ve beraberindekiler 20 Ocak'ta da Mersin'e geçtiler ve burada 11 gün süreyle çeşitli incelemelerde bulundular. İncelemelerin önemli bir kısmını narenciye konusu teşkil etti⁴⁵. 25 Ocak'ta Mersin Ziraat Odası yöneticileri, Atatürk'ü bir portakal bahçesine davet ettiler. Atatürk burada yanındakilerden narenciye hakkında bilgi aldı. Bahçeden ayrılırken *"Anlıyorum ve görüyorum ki bu bölgede iyi narenciye yetiştirilebilecek. Bu hem sağlık hem kazanç açısından güzel bir üründür. Bu bakımdan narenciye ziraatına önem vermek gerekir"* diyerek izlenimlerini özetledi⁴⁶.

Tarsus'ta kurulan çiftlik hububat ağırlıklıyken, Dört Yol çiftliği narenciye ağırlıklıdır. 1938 yılı itibarı ile portakal bahçesinde 900 sandık portakal, 3000 limon, 1500 adet turunc, 100 adet krepfort, 20 salkım muz üretilmişti⁴⁷.

Atatürk kurduğu bu örnek çiftliklerde ziraat sahasında tutulacak yolu her fırsatta göstermiş ve bizzat ziraatla uğraşarak övünülecek eserler meydana getirmiştir. En kötü arazi ve iklim şartlarında bile uygun teknik ve kararlı tutunma azmiyle büyük sonuçlar alınacağını göstermiş ve bu alanda da Türk toplumuna öğretmenlik yapmıştır⁴⁸. Bu öğretmenliğin en önemli dersi ise başta buldukları bölgeler olmak üzere ülke genelinde ziraatın kalkınması için iyi birer örnek, ziraatçılar için de iyi bir okul olan bu çiftlikleri için *"Ziraatı mutlaka sanat ve ticaretle birleştirmek lâzımdır. Ziraata sanat katılmazsa ve ürünleri satışa çıkarılmazsa zararlar karşılıklıdır"*⁴⁹ demişti. Atatürk, şahsî bir menfaat beklemediği bu çiftlikleri 1937 yılında bütün unsurları ile birlikte millet adına hazineye devretti.

Atatürk'ün Çiftlikleri Hazineye Devretmesi

Atatürk 1925 yılından başlayarak 13 yıl süre ile çok ciddi ve planlı çalışmalar yaparak ziraata hiç de uygun olmayan topraklarda çiftlikler kurarak ziraata elverişli hale getirdi. Bunun için gerektiğinde yerli ve yabancı uzmanlara yerli ve ithal bitki ve hayvanlar üzerinde çeşitli çalışmalar yaptırarak bu topraklar için en elverişli olanlarını tespit ettirip uygulattı. Çiftliklerde yerine göre arazi-

⁴⁵ Toros, s. 69.

⁴⁶ Toros, s. 69.

⁴⁷ Atatürk Çiftlikleri, s. 40.

⁴⁸ Esmer, s. 111, Ulus, 8 Sonkânun 1938.

⁴⁹ Emre Ahmet Cevdet, İki Neslin Tarihi Mustafa Kemal Neler Yaptı, Hilmi Kitapevi, İstanbul 1960, s. 358-359.

yi ıslah ve tanzim ettirdi, çevresini güzelleştirdi. Ziraatla ilgili okullar için örnek deney ve staj sahaları oluşturdu. Çiftliklerde halka gezip dolaşabileceği, gerektiğinde bilgi alabileceği yerler sundu. Hilesiz ve nefis gıdalar üretip, sattırarak halkın ziraattan nasıl bir gelir elde edebileceğini gösterdi. Çevre köylerle birlikte kooperatifler kurulmasına öncülük ederek ziraatta işbirliğinin önemini gösterdi. Bu şekilde çiftliklerin kuruluşunun amacına ulaştığını gösterdikten sonra bunları hazineye devretmeye karar verdi. Çünkü ziraatla ilgilenenlerin çiftliklerin devlet elinde olursa buralardan daha rahat ve kolay faydalanacaklarını düşünmüştü⁵⁰.

Hasan Rıza Soyak devir işleminin nasıl başlatıldığını şöyle naklediyor: *“1937 senesi Mayıs ayı içindeydi; memleket dışında bir vazife ziyaretine çıkacak ve ilkin Paris’e uğradıktan sonra Almanya’ya gidecektim. – Çocuk! Çabuk gel, gel de artık şu çiftliklerin devir işini halledelim. Biliyorsun ben 1927 senesinde, Büyük Nutkumu verdiğim celselerden birinde TBMM’ye bunların partiye ait olduğunu söylemiştim. Bu itibarla devir esnasında hükümetten, parti için bir miktar para alırsak iyi olacaktır. Bakalım İsmet Paşa’nın avdetinde meseleyi onunla da görüşeceğim,⁵¹ en münasip şekli o zaman kararlaştırırız”⁵².*

İsmet İnönü ise çiftliklerin hazineye devredilmesini kendisinin önerdiğini söyler: *“Bu meseleyi ben açtım Atatürk’e, Atatürk’le ilk görüşmemde Orman Çiftliğinin satın alınması meselesini konuştuk. Atatürk Ziraat Vekâleti’nin çiftliği almak istediğini söyledi. O zaman hatırimda tam rakamı kalmadı, bedeli meselesinin konuşulduğunu da orada öğrendiğimi zannediyorum. Ben buna itiraz ettim. Orman Çiftliğini yetiştirmek için çok emek sarf etmişsiniz, ama hükümet ve devlet de bir örnek göstermek için gösterdiğiniz gayreti kolaylaştırmak üzere çok emek sarf etmiştir. Büyük ölçüde hükümet yardımı ile meydana gelmiş bir eseri tekrar hazineye satmak muamelesi bizim için doğru olmaz. – Ne olacak çiftlik diye sordu... Hazineye ver doğrudan doğruya dedim... O hâlde ben vereyim dedi”⁵³.*

Bu görüşmeden sonraki görüşmeleri Hasan Rıza Soyak şöyle anlatıyor: *“Ben Paris’ten Almanya’ya geçmek üzere hazırlanırken Ankara’dan nöbetçi yaver telefon etti. Atatürk’ün Almanya seyahatimi geriye bırakarak derhal yurda dönmekliğimi emrettiğini bildirdi. Hemen o akşam yola çıktım. İstanbul’a vardığım gün Atatürk’da*

⁵⁰ Mahmut Goloğlu, Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938), Kalite Mat. Ankara 1974, s. 239.

⁵¹ Başbakan İsmet İnönü o sırada İngiltere Kralı VI. George’un taç giyme töreninde Türkiye’yi temsilen Londra’da bulunuyordu.

⁵² Soyak, s. 651.

⁵³ İsmet İnönü, Hatıralar, 2. Kitap, Bilgi Yay., İstanbul 1987, s. 287.

buraya gelmişti ve birkaç saat sonra Karadeniz yoluyla doğuya doğru bir seyahate çıkmak üzere idi⁵⁴. Kendisi ile karşılaşınca, İnönü ile konuştuktan sonra çiftlikleri, bütün tesis ve varlıklarıyla, hazineye hibe etmeye katı karar verdiğini söyledi ve bana şu talimatı verdi. Son akşam Ankara'ya git; mevcudu tespit edip, bir listesini yap. Ayrıca başvekilliğe tarafımdan bir mektup hazırla. Mektup müsveddelerini İsmet Paşa'ya gösterip ve mutabakatını al, sonra bana telgrafla bildir... Ankara'da emirleri dairesinde bir mektup ve bir liste hazırladım. Müsveddeyi Başbakan'a okudum, muvafık buldu. Ankara'dan mektubu ve listeyi telgrafla Trabzon'da bulunan Atatürk'e arz ettim"⁵⁵.

Bu gelişmenin ardından Atatürk 11.06.1937'de Trabzon'dan Başvekâlet'e yazdıkları mektupla çiftliklerini millete hediye ettiklerini bildirdi⁵⁶. "Mâlum olduğu üzere, ziraat ve ziraât iktisat sahasında fennî ve amelî tecrübeler yapmak maksadıyla muhtelif zamanlarda memleketin muhtelif muntıkalarında müteaddit çiftlikler tesis etmiştim" diye başlayan mektup "...Tecrübelerini müsbet iş sahasından alan bu müesseselerin ziraat usullerini düzeltme, istihsalatı arttırma ve köyleri kalkındırma yolunda devletçe alınan ve alınacak olan tedbirlerin hüsnü intihab ve inkişafına çok müsait birer amil mesnet olacaklarına kani bulunuyorum ve bu kanatla, tasarrufum altındaki bu çiftlikleri bütün tesisat, hayvanat ve demirbaşları ile beraber hazineye hediye ediyorum. Çiftliklerin arazisi ile tesisat ve demirbaşını mücmel olarak gösteren bir liste ilişiktir. Gerekli kanuni muamelenin yapılmasını dilerim" ifadeleri ile bitiyordu.

Atatürk, Başvekâlet'e çektiği telgrafın ve ekinde yer alan listenin bir an önce mecliste ele alınmasını istiyordu. Başbakan İnönü de derhal mukabil bir telgraf çekerek çiftliklerin Hazineye bağışlanmasından dolayı hükümetin duyduğu memnuniyeti bildirdi⁵⁷. Ancak Başbakan İnönü'nün zamanlama bakımından kanunun mecliste ele alınması konusunda bazı çekinceleri vardı. Hasan Rıza Soyak, kanunun meclise getirilmesi sırasında İnönü ile aralarında geçen gelişmeyi şöyle naklediyor: "O gün (12 haziran) müzakereyi takip etmek üzere BMM binasına girerken Başvekil İsmet Paşa'nın beni odasında beklediğini söylediler, derhal yanına çıktım.

Gel Soyak! Ben mektubu bugün meclise arz etmekten vazgeçtim. Bunu kasım içti-masına bırakmayı daha uygun buluyorum; diye söze başladı. Şaşırmışım. –Niçin Pa-

⁵⁴ Atatürk 8 Haziran 1937'de İzmir Yolcu Gemisi ile Trabzon'a hareket etmişti. (Ulus ve Cumhuriyet 9 Haziran 1937) ve 10 haziran'da Trabzon'a ulaşmıştı. Mahmut Goloğlu, Atatürk ve Trabzon, Kültür ve Yardımlaşma Derneği, İstanbul 1987, s. 432.

⁵⁵ Soyak, s. 652.

⁵⁶ BCA, Dosya No: 384, fon kodu: 30..10.0.0, Yer no: 2.12..5., Belge ekte sunulmuştur.

⁵⁷ BCA, Dosya no: 391, Fon kodu: 30.,0.0, Yer no : 2.12..10

şam- Önce bir hususi kanunla Cumhurreisi'nin maaş ve tesisatından kesilen ağır vergileri hafifletmek lâzım- dedi. Aksi hâlde çiftlikleri devrettikten sonra geçinme hususunda güçlük çeker diye düşünüyorum. Hâlbuki meclis bugün yarın tatile girecek, böyle bir kanunu yetiştirmek imkânsızdır. İnşallah kasımda ilk iş olarak bunu yaparız. Ondan sonra da Meclise arz ederiz.

*Aman Paşam bu çok yakışsız bir şey olur. Adeta taviz karşılığı hibe gibi bir şey. Atatürk bunu katıyen kabul etmez... Müsaade buyrulursa iş yürüsün... Peki öyleyse dedi ve odasından çıkarak meclise girdi*⁵⁸.

Meclis'in 12 Haziran 1937 tarihli oturumunda Reisicumhur Atatürk'ün tasarruflarında bulunan çiftliklerini hazineye devrettiklerini dair tezkeresi ile bu yüksek değerdeki hareketi şükranla TBMM'ye arz eden Başvekâlet tezkeresi okundu ve büyük alkış aldı. Başbakanlık tezkeresi şöyledir:

"Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

*Reisicumhur Atatürk, tasarruflarında bulunan çiftliklerini hazineye ihda buyurdularını melfut (ilişikteki) tezkere ile tebliğ buyurmuşlardır. Devletin ziraat politikasında ve memleketin ziraat inkişafında mühim amil olacak kıymet ve ehemmiyette olan alicenabane hareket şükran ile Meclis'e arz ederim*⁵⁹ dedikten sonra Atatürk'ün bu konuda Başbakanlığa yazdığı yazı ve ekleri okundu⁶⁰.

Listenin okunmasından sonra kürsüye gelen Başbakan İnönü şu konuşmayı yaptı⁶¹.

"Muhterem arkadaşlar; şimdi büyük sevinç ve heyecanla dinlediğimiz Atatürk'ün teberrüü yüksek kıymetli üzerinde ehemmiyetle durulacak çok mühim bir hadisedir. Yüksek heyetinizin ve bütün memleketin dikkatini celbedecektir ki hazineye intikal etmekte olan bu çiftlikler değeri milyonlar ifade eden bir servet halindedir. Bu çiftlikleri Atatürk senelerden beri şahsî tasarrufu ve bilhassa şahsi emeğiyle vücuda getirmiştir.

⁵⁸ Soyak, s. 654-655.

⁵⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 5, c. 19, İçtima 2,, 12.06.1937, s. 266; BCA Dosya No 387, Fon Kodu : 30..10.0.0, Yer No: 2.12..7.

⁶⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 5, c. 19, İçtima 2,, 12.06.1937, s. 266-268; Atatürk'ün tezkeresi ve ekleri için ayrıca bak. Atatürk'ün Tamım Telgraf ve Beyannameleri, c.4, Atatürk Araştırma Merkez Yay., Ankara 1991, s.669-672, ek 2.

⁶¹ Engin Karapınar (Yayına haz.), İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları, c. 1, (1920-1938), TBMM Kültür ve Sanat Yay., Ankara 1992, s. 414-419., "İsmet İnönü Dedi ki: Atatürk her türlü şahsi menfaatlerin üstündedir" Cumhuriyet, 13 Haziran 1937., "Atatürk'ün Yüksek Jestü" Ulus, 13 Haziran 1937.

Anadolu ortasında herkesin burada nasıl bir mamure çıkacağına bedbin bir nazarla baktığı sırada bütün memleket gibi Anadolu ortasında da ilimle ve çalışma ile büyük mamure vatandaşlar için büyük servet temin olunabileceğine şahsen misal vermek hevesi senelerden beri kendisini işgal etmekteydi. Çiftliklerin maddeten olan yüksek kıymetleri ancak bu kanaat ile ve şahsî çalışma ile temin edilmiştir.

Arkadaşlar, Atatürk'ün bu eserleri vücuda getirdikten sonra bunları hazineye hiçbir bedelsiz ve karşılıksız terk etmesinde esaslı, büyük ve siyasi bir ideal vardır. ...

Bu çiftlikleri Atatürk, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın malı olarak saklıyordu. Şimdi hazineye terk etmesi, bir defa çiftliklerin istifadesi köylüler için bir mektep teşkil edici bir vasıta hâlinde kullanılması devlet elinde ameli noktai nazardan daha kolay mümkün olacağını ümit etmesindedir.” dedikten sonra Atatürk bize bir defa daha kendi huzur ve rahatının, vatandaşların refahında olduğunu söylüyor diyerek konuşmasını tamamladı.

İnönü'nün ardından milletvekillerinden sırayla Mehmet Somer, R.Şevket İnce, Örgü Evren, Hüsnü Kitapçı, Rasih Kaplan, Nakiye Elgün, Rüşeni Barkın, Durak Sakarya, Berç Türker, Muhiddin Baha Pars, Yaşar Özey, Cemal Hüsnü Taray ve İ.Mehmet Uğur kürsüye çıkarak Atatürk'ün takdire şayan davranışından övgü ile söz ettiler⁶².

Konuşmalardan sonra Dr. Cemal Tuncay ve arkadaşları tarafından verilen iki maddelik Atatürk'ün bağışlarla ilgili telgrafı ve duyulan memnuniyeti ifade eden tahrir alkışlarla kabul edildi⁶³. Tahririn kabul edilmesinden sonra TBMM Reisi Mustafa Abdülhalik Renda meclis kararına uyararak Atatürk'e şu telgrafı çekti⁶⁴.

“Memleketin ziraat kalkınmasına yardım olmak üzere yıllardan beri bizzat uğraşarak yetiştirdiğiniz çiftlikleri ve içinde bulunan fabrika, hayvanat, âlet ve sairinin kâffesini, ziraatın inkişaf ve tekâmül uğrunda hükümetçe alınmakta olan tedbirlerin muvaffakiyetini kolaylaştırmak gayesi ile emir buyurdıkları hakkındaki haber Kamutay'da derin heyecan uyandırmış ve hislerinin ve derin teşekkürlerinin yüksek huzurunuzda sunulmasına ittifakla karar verilmiştir. Derin saygılarımla arz ederim.”

⁶² TBMM Zabıt Ceridesi, 12.06.1937, s. 269-274.

⁶³ TBMM Zabıt Ceridesi, 12.06.1937, s. 275; Ayın Tarihi No 43, Ankara, Temmuz 1937, s. 43 ve Karınca Dergisi, Sayı 37, Haziran 1937, s. VI.

⁶⁴ Ayın Tarihi No. 43, Ankara, Temmuz 1937, s.44-45; Cumhuriyet, 14 Haziran 1937.

Gazi Orman Çiftliğindeki Bira Fabrikası Meselesi

Bu gelişmenin ardından çiftliklerin hazineye devri için yasal düzenlemele-
rin tamamlanması için çalışmalar başlatıldı. Ancak Gazi Orman Çiftliğindeki
bira fabrikası kimsenin beklemediği bir tartışmanın başlamasına sebep oldu.
Çünkü İnönü bazı yasal ve etik sebeplerden dolayı bira fabrikasının devrini
uygun görmüyordu. Nitekim hatıralarında bu konuyu şöyle açıklıyor: “Çiftlik
devrediliyor, fakat bira fabrikası devredilmiyor. Bunu sonradan öğrendim. Dediler ki
bira fabrikası devredilmeyecek ve bira inhisarı yapılacak. ... Bomontiye⁶⁵ lüzum yok
diyorlar. Hâlbuki ona da ihtiyaç vardır dedim. İnhisar vekâleti bira fabrikası ile bir inhi-
sar mukavelesi yapacak ve (fabrikayı) işletecek. Bunu Orman Çiftliği yapacak. Orman
Çiftliği devlete verilecek ve sonra da bira fabrikası ile vekâlet böyle bir şey yapacak. Bir
gün vekil (Gümrük ve İnhisar Vekili Ali Rana Tarhan) bana geldi ve dedi ki, Orman
Çiftliği ve bira fabrikası üzerine bir mukavele yapmaya imkân yoktur. Hukuki vaziyet
odur ki, bütün bu tasarruflar Atatürk’ün adıdır... Bunun üzerine ben Atatürk ile
konuştum. Bira fabrikası ile mukavele yapılacak, bunu Orman Çiftliği yapamaz. Mal
sahibi olan, tasarruf sahibi olan sizinle vekâlet arasında inhisar mukavelesi yapılması
lâzım. Güldü. Nasıl olacak dedi. Bu olmayacak dedim”⁶⁶.

Ancak o sırada İstanbul’daki Bomonti Fabrikasına ruhsat verilmeyeceği
varsayıldığı için Orman Çiftliği’ndeki bira fabrikasının genişletilmesi ile ilgili
çalışmalar İnönü’nün de bilgisi dâhilinde başlanmıştı. Ancak yapılmış olan bü-
yük yatırımlar sebebiyle borçlar da çoğalmıştı. Atatürk çiftliği, genişletilmesine
devam etmek şartıyla, bir millî müessese olarak idare edilmek üzere, borçlarıyla
beraber hükümete devretmeye razı olmuştu⁶⁷. Esasen Atatürk’ün yakın çevre-
sinde bulunanlar bu fabrikanın verimli olabilmesi için devlet tarafından satın
alınmasını uygun görüyorlardı⁶⁸.

⁶⁵ O sırada İstanbul’da özel sektörün elinde bulunan bira fabrikasının imtiyaz süresi bitmek üzereydi. Aynı zamanda devletle de bir mahkemesi vardı. Bu süreçte Ahmet İhsan Tokgöz İstanbul’daki Bomonti Fabrikasının çoğunluk hisselerini almış (Soyak, s.668) İdare Meclisi Reisi olmuş, İsmet İnönü’nün eniştesi Kudüs’lü Abdülrezzakı’yi de idare meclisine almıştı. Ahmet İhsan bir taraftan Ankara’daki bira fabrikasının genişletilmesini önlemek diğer taraftan da Abdülrezzakı vasıtasıyla Ankara’daki fabrikanın gelir getirmeyeceği fikrini İnönü’ye telkin ettiriyordu. Atay Falih Rıfki, Çankaya, Sena Mat., İstanbul 1980, s. 494; Ayrıca bak. “Türk Birası ve Bomonti Fabrikası”, Ticaret Dünyası, yıl 5, sayı 7, Ocak 1950, s. 2-5.

⁶⁶ İnönü, Hatıralar, s. 288-289.

⁶⁷ Kazım Özalp- Teoman Özalp, Atatürk’ten Anılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1992, s.60.

⁶⁸ Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, Remzi Kitapevi, İstanbul 1966, s. 483, dipnot 1.

Atatürk 16 Haziran 1937'de Trabzon'daki incelemeleri tamamladıktan sonra yine İstanbul'a döndü. O sırada İstanbul'a gelmiş olan Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'tan çiftliklerin hazineye devredilmesi ile ilgili, Mecliste yapılmış görüşmeler ile ilgili bilgi aldı. Soyak'ın meclis görüşmeleri öncesi İnönü ile yaptığı konuşmaları hakkında anlattıklarını dikkatle dinledikten sonra *"herhalde kendisi bunu bana izah eder"* diyerek konuyu kapatmıştı.⁶⁹

Bira fabrikası konusu Nyon Antlaşması⁷⁰ konusunun görüşülerek oylanması için TBMM'nin olağanüstü toplantıya davet edildiği sırada yeniden gündeme geldi. Meclis antlaşmayı müzakere etmek üzere 18 Eylül 1937'de toplanıyordu. Atatürk Meclis'in toplanacağı sırada Ankara'da olmak istediğinden 16 eylül akşamı hareket etti. 17 eylül sabahı Ankara'da Etimesgut İstasyonunda Başbakan İnönü tarafından karşılandı. İstasyonda Atatürk'ü karşılarken, yeri ve zamanı uygun olmamasına rağmen fabrikayı göstererek bilinen eleştirilerini tekrarladı. Fabrikaya yeni yardımlar yaparak büyütmenin zararlı bir yatırım olduğunu belirtmek istemişti⁷¹. Oysa Atatürk çiftliği devlet idaresine bıraktığından itibaren yönetimi değişmemiş olmasına rağmen Çiftliğin ihmal edildiği fikrinde bulunuyor ve devir başından beri bunu kabul ettiği için pişman olduğunu belirten sözler sarf ediyordu⁷².

Aynı gün akşama doğru Gazi Orman Çiftliği'ne gelen Atatürk ilgililerden bilgi alarak gerekirse kanunun yeniden incelenmesini istedi. O gün Atatürk'e bilgi verenlerden biri olan Hasan Rıza Soyak görüşmeleri şöyle nakletmektedir: *"Atatürk'ü Çiftlik Müdürünün odasında buldum. Yanlarında Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, Çiftlik Müdürü Tahsin Coşkan ve Başyaver Celal Öner vardı. Gösterdiği yere oturdum. Bak unutmadan söyleyeyim. Bu sabah trenle çiftlikten geçerken İsmet Paşa, bira fabrikası hakkında bana şunları söyledi: -Fabrikanın istenilen vasıflara haiz olmadığı anlaşılmalı, çıkaracağı biranın maliyeti yüksek, memlekete dağıtılması hayli güç ve çok masraflı olacaktır. Çünkü fabrika deniz kıyısında değilmiş. Sen(Soyak) ve Tahsin Bey verdiğiniz yanlış bilgiyle kendisini aldatmışsınız"* dedi⁷³. Bu açıklamaya Soyak

⁶⁹ Soyak, s. 660.

⁷⁰ Nyon Konferansı 1937'de İspanya'daki iç savaş sırasında Akdeniz'deki denizaltı korsanlığını önlemek için toplanmıştı. Konferansa İspanya, Almanya, İtalya ve Arnavutluk dışında kalan bütün Akdeniz ve Karadeniz ülkelerinin yanı sıra Türkiye'de katılmıştı. Denizaltı gemilerinin korsanlık hareketine karşı alınacak müşterek tedbirlere ek olarak 17 Eylül 1937 tarihinde deniz üstü gemileri ve uçakların yardımıyla engellenmesini içermektedir., Ulus, 19 Eylül 1937.

⁷¹ Aydemir, s.483; Hulusi Turgut (Der.), Kılıç Ali'nin Anıları, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2006, s. 311.

⁷² Özalp, s. 60

⁷³ Soyak, s. 661-662.

şu cevabı vermişti: “Sayın Başbakan’a bunları kim söylemişse yanlış söylemiş, hakikat hiç öyle değildir. Sırf kendilerinin ısrarlı emirleri üzerine Ankara Fabrikası, eğer iyi bir idare tarafından işletilirse her bakımdan istenilen ve tarafımızdan vaat edilen şeyleri tahakkuk ettirecek kabiliyettedir”⁷⁴.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki, Atatürk’ün yaptığı bazı temas ve görüşmeleri İnönü’ye, İnönü’nün temasları ve görüşmeler de Atatürk’e eksik ya da bir miktar değiştirilerek anlatılıyordu⁷⁵. İnönü’nün bu durumdan hayli rahatsız olduğu bilinmektedir. Nitekim hatıralarında da bu konuya değinmekte ve şöyle demektedir: “Evvvelce de Atatürk ile Hükümet Başkanı olarak beni müteessir eden bir olay cereyan etmişti⁷⁶. Atatürk vekillere sert muamele yapacak. Atatürk’ten bilhassa rica ettiğim vekillerden hangisini istemiyorsa vekile söyleriz, hiç kimse itimadına mazhar olmadığı hâlde vekâlette kalma arzusunda değildir. Bunu rica ettim kendisinden. Bu nokta üzerinde son derece kırılıyorum... Benim için çok üzüntü verici bir hadise oluyor”⁷⁷.

17 eylül akşamı da İnönü ve bakanlar kurulunu Çankaya’ya davet ettiler. Çankaya sofrasında hava gergindir. Atatürk sözleri hemen ziraat işlerine getirir ve “En ziyade ehemmiyet verdiğimiz bu işler maalesef iyi gitmiyor. Ziraat işlerinde bir keşmekeş var. Ziraat vekâleti acz içindedir. Buna bir çare bulmak lâzımdır”⁷⁸ der. Sonra konuşmalarını Ziraat Vekili Muhlis Erkmen’i eleştirmeye getirir ve ondan memnun olmadığını söyler. İnönü’nün bir kere daha korktuğu başına gelmişti. O an bir anda değişerek daha önce görülmedik bir şekilde tepki göstererek “yani Ziraat Vekilinin çekilmesi isteniyor. Tıpkı bundan evvelki diğer bazı vekiller hakkında yapıldığı gibi fikrim alınmaya lüzum görülmeden vekillerim istifaya mecbur ediliyor. Emrivakiler karşısında bulunduruluyorum. İleri sürdüğüm görüşlere itimat edilmeye-

⁷⁴ Soyak, s. 668.

⁷⁵ Bu anlatımlardan biri Atatürk’ün Çiftliğe karşı Bomonti’yi gündeme getirmesinin sebebi olarak o sırada Atatürk’e İnönü’nün kardeşi Hasan Rıza Temelli’nin bu şirketin çıkarlarını savunmakta olduğu şeklindedir. Şükrü Temelli bu olayların tartışıldığı günlerde trafik kazasında hayatını kaybetmişti. İnönü’nün bundan dolayı da canı çok sıkılıyordu. Soyak, s.671. İnönü, Hatıralar, s.289. Kılıç Ali’nin Anıları, s. 312-313. Bu olayda Çiftlikte konuşulanları İnönü’ye anlatan Dahiliye Vekili Şükrü Kaya idi. Kılıç Ali’nin Anıları, s. 312-313, Soyak, s. 669; Can Dündar(Haz.) Yaveri Atatürk’ü Anlatıyor Salih Bozok, Doğan Kitap, İstanbul 2003, s. 136.

⁷⁶ Daha önce İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey de sofradaki bir tartışmanın ardından istifa etmek zorunda kalmıştı.

⁷⁷ İnönü, Hatıralar, s. 289.

⁷⁸ Kılıç Ali’nin Anıları, s. 313; Aydemir, s. 484.

rek başkalarından araştırılıyor. En önemli memleket konuları ilgisi olmayanlarla görüşülerek hep sofrada başında kararlaştırılıyor. Bu vaziyetten korkuyorum” dedi⁷⁹.

Sofra başında geçen ve zaptı olmayan bu konuşmalar daha sonra sofrada olanlardan dinlenerek çeşitli şekillerde anlatılır. Bu anlatımlardan en ilginç olanı o gün toplantıya da katılmış olan Kâzım Özalp tarafından şöyle nakledilir: *“Atatürk sözü çiftlikteki ağaçların bakımsızlığından açıyor. Tarım Bakanı Şakir Kesebir’den bunun sebebini soruyor. Kesebir yerine Başbakan atılarak – sebebini adamlarımıza sorun”* diyerek sözlerini şöyle sürdürüyor. *“ Ne oldu Paşam size? Eskiden böyle değildiniz. Artık emirlerinizi hep sofradan mı alcağınız. Aramıza Kara Tahsinler⁸⁰ giriyor. Konuşmamıza meydan vermiyorlar”⁸¹.*

Bu konuşmanın ardından Atatürk *“Efendiler anlaşılıyor ki bugün fazla görüşmeyeceğiz”* diyerek toplantıyı bitirmiştir⁸².

Bu olayın ardından 20 Eylül 1937’de İsmet İnönü Başbakanlık görevinden ayrıldı. O sırada Meclis açık olmadığı için Celal Bayar önce vekâleten, 1 ekim de Meclis yeni dönem çalışmalarına başladıktan sonra 25 ekim’den itibaren de asaleten Başbakanlık görevini yürütmeye başladı⁸³.

Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu’nun Kurulması ve Çiftliklerin Resmî Devri

Atatürk’ün Çiftliklerini hazineye başışı sırasında yaşananlar Devlet Ziraat İşletmeleri konusunda yasal bir eksiklik olduğunu gösterdi. Nitekim Atatürk de 1 Kasım 1937’de TBMM’nin beşinci dönem üçüncü toplanma yılını açarken bu konuya değinmiş ve *“Millî ekonominin temeli ziraattır. Bunun içindir ki, ziraatta kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar, bu programa erişmeyi kolaylaştıracaktır. Fakat bu hayatî işi isabetle amacma ulaştırabilmek için ilk önce ciddî etütlere dayalı bir ziraat siyaseti tesbit etmek ve onun için de her köylünün ve bütün vatandaşların kolayca kavrayabileceği ve severek tatbik edebileceği bir ziraat rejimini kurmak lâzımdır”⁸⁴* dedikten sonra sözlerini şöyle sürdürdü: *“Köylüler için, umumiyetle pulluğu pratik ve faydalı bulurum. Traktörler, büyük çiftliklere tavsiye olunabilir. Köyde ve yakın köylerde, müşterek harman makineleri kullandırmak, köylülerin ayrılmayacağı bir âdet hâline getirilmelidir. Memleketi*

⁷⁹ Kılıç Ali’nin Hatıraları, s. 314; Aydemir, s. 484.

⁸⁰ Sultan II. Abdülhamid’in Başkâtibi

⁸¹ Özalp, s. 60-61. Benzer ifadeler Atay, s. 496.

⁸² Atay, s. 496-497; Kılıç Ali’nin Hatıraları, s. 315.

⁸³ Kılıç Ali’nin Hatıraları, s. 322 ve 328; Özalp, s. 61.

⁸⁴ Atatürk’ün Söylev ve Demeçler, c. 1, s. 412.

iklim, su ve toprak verimi bakımından, ziraat bölgelerine ayırmak icap eder. Bu bölgelerin her birinde, köylülerin gözleri ile görebilecekleri, çalışmaları için örnek tutacakları verimli, modern, pratik, ziraat merkezleri kurmak gerekir. Bugün devlet idaresinde bulunan çiftliklerin ve bunların içinde türlü ziraat-sanayi kurumlarının bir kısmı; ziraat hayat ve faaliyetinin bütün sahalarında her türlü teknik ve modern tecrübelerini ikmal etmiş olarak buldukları bölgelerde en faydalı ziraat usul ve sanatlarını yapmaya hazır bulunmaktadır. Bu vekâlet için büyük kolaylıklar temin edecektir”⁸⁵.

İşte Atatürk’ün hem çiftliklerini hazineye devretmek için yazdığı mektuba hem de 1 Kasım 1937’de Meclis’in açılışı sırasında ziraatla ilgili açıklamalarına uygun olarak Bayar Hükümeti’nin Ziraat Vekâleti tarafından 27.12.1937 tarihinde Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu’nun teşkili hakkında bir kanun lâyihası hazırlandı⁸⁶. Kanun lâyihasının esbabı mucibesinde (hazırlanış gerekçesi) şu ifadeler yer alıyordu: *“Atatürk’ün 11.VI.1937 tarihli mektubu ile Hazineye teberri eyledikleri çiftlik ve müesseselerin idaresi için özel bir kanuna ihtiyaç duyulmuştur. İlk kuruluşları ile istihdaf edilen yüksek maksadı göz önünde tutarak bu çiftlik ve müesseselerin ziraatımız ve ziraat sanatlarımız için hakiki bir rehber ve numune olmak hizmetlerinin devam ettirilmesi bu kanun esasını teşkil etmektedir.”*

27.12.1937’de TBMM’ye arz edilen kanun lâyihası 7.1.938 (7 Kânunisanı 1938) tarihinde kanunlaşır⁸⁷. Kanunun 1. maddesinde kurumun kuruluş amacı açıklanıyor: *“Her türlü ziraat işleri ve sanatları ile meşgul olmak üzere Ankara’da Ziraat Vekâletine bağlı Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu oluşturulmuştur”* denmektedir.

3. maddede kurumun yapacağı işler arasında: **a)** Bu kanunla uhdesine geçecek ve ileride uhdesine verilecek ziraî ve sinaî kurumları işletmek ve bunların ziraat ve sanatları sahasındaki işletme ve yetiştirme hizmetlerini yapmak, **b)** Bölgelerine göre lüzumlu ziraat çeşitlerini, yöntemlerini ve sanatlarını gösterip yaymakta örnek ve rehber olacak yeni ziraat işletme merkezleri, fabrikalar, atölyeler tesis edip işletmek” sayılabilir.

5. madde ise Atatürk’ün 11.06.1937 tarihli mektubu ile hazineye bağışladığı bütün menkul ve gayrimenkul mallar ve bunlara ait hak ve sorumlulukların kurma devri ile ilgilidir. *“Devlet veya devlet müesseselerine ait olup 1. ve 3. maddele-*

⁸⁵ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, c. 1, s. 412-413.

⁸⁶ TBMM ZC, Devre 5, c. 22; İçtima 3, 7.01.1938, s.46-49; Atatürk Çiftlikleri, s. 93.

⁸⁷ TBMM Kavanın Mecmuası, Devre 5, İçtima 3, cilt 18, Ankara, 1 Teşrinisanı 1938, s.101-104; Sarkis Karakoç; Sicilli Kavanini, c.19, Cihan Kitaphanesi 1938, s. 13-17; Resmi Gazete, sayı 3807, 13.01.1938; Ulus, 8 Sonkânun 1938; TBMM Zabıt Ceridesi, 17.01.1938, s. 46-49.

rinde yazılı amaçlara uygun mahiyetteki diğer menkul ve gayrimenkul mallardan uygun görülenleri gerekli görüldükçe Ziraat Vekâleti'nin teklifi üzerine Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna devrine Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Bu maddenin birinci fıkrasına göre Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna intikal edecek malların 1 ikinciteşrin 1937 tarihindeki bilanço ve mevduat vaziyetleri esas tutulmak üzere Maliye ve Ziraat Vekâletlerine kurum tarafından tayin edilecek birer kişiden oluşan üç kişilik bir komisyon kıymetlerini tespit edeceği gibi bu maddenin 2. fıkrasına göre bilâhare görülecek lüzum üzerine Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna devrine karar verilecek devlete ve devlet kurumlarına ait mallar hakkında da devir tarihlerindeki vaziyetlerine göre aynı komisyon tarafından kıymet ve takdiri yapılır" denmektedir.

18 maddeden oluşan bu kanunun yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra 11.05.1938'de daha önce millete hediye ettiğini duyurduğu çiftliklerinin bağışlama belgelerini imzaladı⁸⁸. Belgelerin imzalanma işi Atatürk'ün beraberinde Salih Bozok ve Başyaveri Celal Ünver'le birlikte Gazi Çiftliğindeki Marmara köşküne gelişleri ile başladı. Devir merasimi sırasında Hasan Rıza Soyak, Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya, Ziraat Vekili Faik Kurdoğlu ve Ankara Valisi Nevzat Tandoğan da hazır bulundu⁸⁹.

Öğlen saatlerinde Ankara Defterdarı ve Tapu Müdürü'nün de Marmara köşküne gelmesi ile devir işlemlerine başlandı. Devir işlemlerini Atatürk adına vekâleten Başkâtibi Hasan Rıza Soyak yürüttü.

Devir resmi senedinin akit tablosunda şu ifadeler yer almaktadır⁹⁰.

"11.05.1938 tarihine rastlayan çarşamba günü ben aşağıda imza ve resmi mührünü koyan ve Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının verdiği selahiyeti haiz bulunan Çankaya Tapu Sicilli Muhafızı Eşref Tüzüner özel bir suretle resmi senet tanzimi için Marmara Köşküne giderek yüksek şahsiyetleri malûm bulunan Reisicumhur Atatürk resmi bir senet tanzimini irade buyurarak söze başladılar. Tapu sicilinde adına mücessel mahal ve vasıfları iş bu ve bağlı 14 tane resmi senette gösterilen ve 1 sıra sayısından başlayıp 100 sıra sayısında nihayetlenen Ankara'da Orman Balgat, Çakırlar, Macun, Tahhar, Güvercinlik, Etimesgut, çiftliklerindeki tarlalarla yapılarını ve 101 sıra sayısından başlayıp 135 sıra sayısında gösterilen Dörttyol'daki portakal bahçeleri ile içindeki

⁸⁸ "Büyük Şefimizin Eşsiz Jestleri", Ulus, 12 Mayıs 1938.

⁸⁹ Ziraat Tarihi, s. 270; Üzümeri, s. 18; Ulus, 12 Mayıs 1938.

⁹⁰ Atatürk Çiftlikleri, s. 131 ve devamı; "Atatürk, Millete Hediye Ettikleri Çiftliklerinin Bağışlama Vesikalarını İmza Buyurdular"; Belediyeler Dergisi, sayı 33, Mayıs 1938, s. 5-6.

yapılarımı, Karabasamak, Hüyük ve Kasaba mevkilerimdeki arazilerimi ve 126 sıra sayısından başlayıp 129 sıra sayısında nihayetlenen Tarsus'ta Piloğlu çiftliğindeki arazi ve yapılarımı ve 130 sıra sayısından başlayıp 133 sıra sayısında nihayetlenen Silifke'de Tekir ve Şövalye çiftliklerindeki yapı ve arazimi ve 134 sıra sayısından başlayıp nihayetlenen Yalova Baltacı ve Milet çiftlikleri ile yine Yalova Balabandere ve Samanlıova mevkiinde bulunan tarlalardaki tam ve yarım hisselerimi şartsız ve kayıtsız olarak bağışlama suretiyle Hazineye terk ve teberru ettim Bu gayrimenkullerin Hazine adına tescilini isterim" diyerek sözlerini bitirdiler. Bu resmî senedi tanzim ederken hazır bulunan Ankara defterdarımızı Kayaalp'da Hazine namına bütün hukuk vecibe ile bağışlamayı kabul ettiğini söylediler. Aşağıda adları yazılı şahıslar huzurunda bu senedi tanzim ettim. Huzurlarında açıkça okudum, irade ve arzuları dairesinde yapıldığını tasdik ve kabul buyurdular. Bu resmî senedi hepimiz imzaladık.

Şahit Riyaset-i Cumhuri Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak

İmza

Şahit Riyaset-i Cumhuri Baş Yaveri Celal Öner

İmza

Saat

12.45

Tapu Sicil Müdürlüğü

Mühür ve İmza

Atatürk, Hazine'nin dışında bazı gayrimenkullerini de Ankara Belediyesi'ne bağışladı⁹¹. Ankara Belediyesi'ne yapılan bağış senedinin giriş kısmı hazineye devir senedi ile aynı şekilde başlamakta ve şöyle devam etmektedir: "Tapu sicillerinden adıma mücessel mal ve vasıfları iş bu resmi senette gösterilen Ankara'nın Tülüce Mahallesi Hükümet ve Hanardı sokaklarında, altında altı dükkânı bulunan otel ile Orman Çiftliği mevkiinde 12 hektar 2497 ve 9460 ve 12 hektar 3200 ve 30 hektar 8156 metre muraba miktarlarındaki 13, 14, 18 ve 21 parsel sayılı gayrimenkullerimi kayıtsız ve şartsız olarak bağışlama suretiyle Ankara Belediyesi'ne terk ve teberru ettim. Belediye adına tescilini isterim."

Bu resmî senet düzenlenirken hazır bulunan Ankara Belediye Reisi Nevzat Tandoğan'da bağışlamayı kabul etti.

⁹¹ Atatürk Çiftlikleri, s. 131 ve devamı; Belediyeler Dergisi, sayı 33, Mayıs 1938, s. 6; Ulus, 12 Mayıs 1938.

Bağışla ilgili düzenlemeler bittikten sonra Ziraat Vekili Faik Kurdoğlu bağışlardan duyduğu memnuniyeti şu şekilde açıkladı⁹²: “Atatürk çiftlik sahasında bizlere ve memleket çiftçisine en hakiki, en iyi yolu göstermişlerdir. Bu çiftlikler realist düşüncelerden doğmuş, bu memleket için hakiki numune çiftlikleridir. Yalnız milli değil, beynelmînel ölçüde kıymette eserlerdir. Mevcut vasıta ve şartlarda sebat, sistem ve teknikle vücuda getirilmiş abidelerdir. Maddi kıymetleri 4,5 milyona yaklaşır. Manevî bakımdan okul ve model olarak ülkü olarak kıymetlerinin ölçüsü yoktur. Atatürk her sahada ve her işte en büyük kıymet ve hakikat şahıhasıdır. Atatürk’ün ziraat için söylediklerinin ve filende yaptıklarının eşine dünya tarihinde rastlanmaz. Atatürk her sahada, her işte ve her fikirde yüce liderdir. Ona bin minnet ve şükran.”

Atatürk, listesi önceden bildirilen, hazineye bağışladıkları gayri menkullerden başka 30 Ağustos Sokağında Ankara Fevzi Paşa Mahallesi’nde Ulus Matbaasının tamamı, bütün demirbaş eşyası çevresindeki arsaları ile ve aynı sokakta 16290 metre kare büyüklüğündeki arsasını Cumhuriyet Halk Partisi’ne, Hipodrom ve Stadyum civarındaki arsaları ile çarşı içerisindeki bir otel ve altındaki dükkânları Ankara Belediyesi’ne bağışladılar⁹³.

Atatürk, imza ve tahrir işlemlerinden sonra Dâhiliye ve Ziraat Vekilleri ile Ankara Valisini yemeğe alı koymuşlar ve bağışladıkları çiftliklere ait hatıralarını, amaçlarını ve Türk çiftçiliği hakkındaki emir ve direktiflerini, bu sahadaki yüksek ideallerini büyük bir neşe içinde anlatmışlardı⁹⁴.

Yemek masasından ayrılırken Ziraat Vekili Fahri Kurdoğlu, Türk köylüsü ve çiftçisi adına şu veciz konuşmayı yaptılar: “Atatürk, bugün bir faninin erebileceği en yüksek bahtiyarlığı ile karşılaştım: Beni yüksek huzurunuzla kabul buyurdunuz, sofranıza alıkoydunuz. Ehemmiyetini vücuda getirilişlerindeki nesillerin bir birlerinden daha fazla nispette anlayıp öveceği büyük ve âli cenap bağışlarımızın tarihi bir safhasında hazır bulundurdunuz. Bu asil hareketiniz yekpare kendi yapınız, sayısız hizmetlerinizin yüz binlerce eser ve direktiflerin arasında bir iştir. Ululuğunu ve yüceliğini eşiginde bulunan bizlerden çok ilerledikçe tarih görecektir ve minnet ve şükranla övecektir.” Dedikten sonra Ankara Vali ve Belediye Reisi Nevzat Tandoğan’la birlikte Atatürk’e şükran ve minnetlerini sunmuşlardır⁹⁵.

⁹² “Ziraat Vekilinin Beyanatı”, Ulus, 12 Mayıs 1938.

⁹³ Belediyeler Dergisi, s. 6., “Atatürk’ün Teberrüleri”, Kurun, 12 Mayıs 1938; Asim Us, “Atatürk’ün Teberrüleri”, Kurun, 13 Mayıs 1938.

⁹⁴ Kurun, 12 Mayıs 1938.

⁹⁵ Kurun, 12 Mayıs 1938.

Bu gelişme ile birlikte Atatürk'ün çiftliklerini hazineye devretme süreci tamamlanmış oldu.

SONUÇ

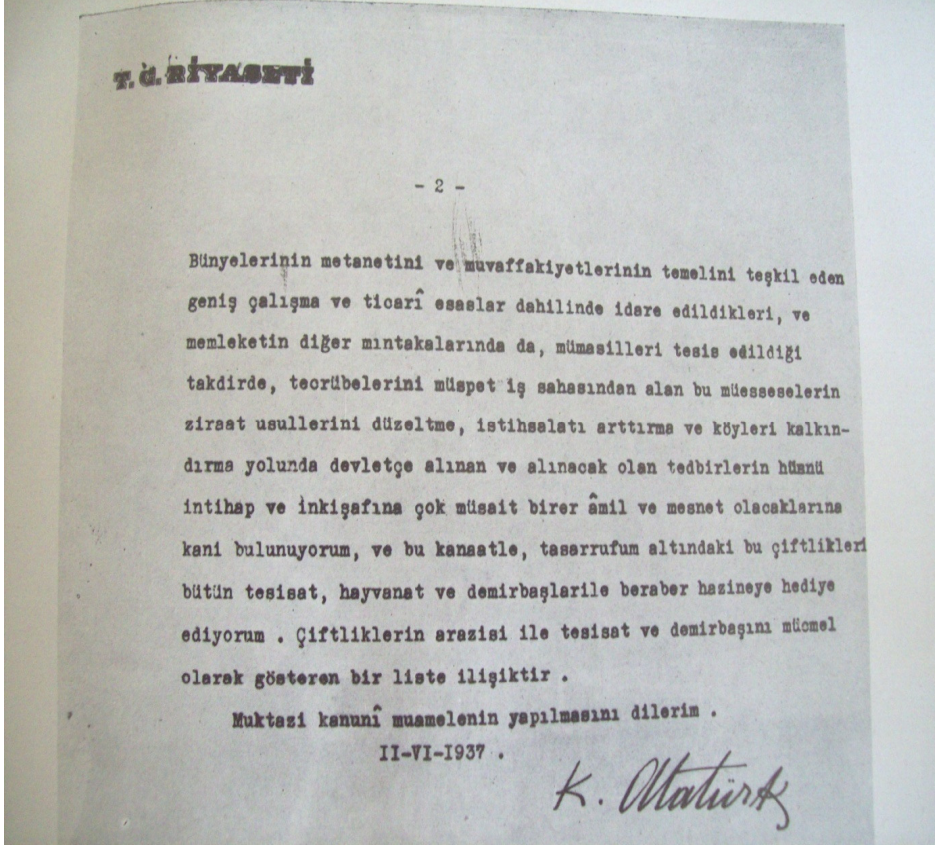
Savaştan yeni çıkmış, hemen hemen hiçbir ciddî sanayisi olmayan ülkelerin başlıca kuvvet ve servet kaynağı toprak ve ziraattır. Atatürk de bu gerçekten hareket ederek Cumhuriyet'in ilanından sonra "*Milli ekonominin temeli ziraattır. Bunu içindir ki ziraatta kalkınmaya büyük önem vermekteyiz*"⁹⁶ sözlerine uygun olarak ilki 1925'te Ankara'da Orman Çiftliği'nden başlayarak Anadolu'nun çeşitli yerlerinde çiftlikler kurdu. Zaman zaman kendisinin de bizzat çalışarak katkıda bulunduğu bu çiftlikler tabiatın hiç cömert davranmadığı yerlerde kurulmuş ve uzun çalışmalar sonucunda genel ziraat, hayvancılık, sanayi ve ticari teşkilatlarıyla bir bütünlük oluşturmuşlardır.

Bu çiftliklerde verimsiz toprakların nasıl ıslah edilip düzenleneceği en iyi verimin nasıl elde edileceği üzerinde yabancı uzmanlardan da faydalanılarak incelemeler yapıldı. Ziraatta başta traktör olmak üzere zirai makine ve aletlerinin yerinde kullanımı anlatıldı. Sulama tesisleri kurularak kurak toprakların nasıl sulanacağı ve doğru gübre kullanılması yöntemiyle daha fazla ürünün nasıl elde edileceği uygulamalı olarak gösterildi.

Çiftlikler bu özellikleri ile buldukları bölgelerde ilgililer için iyi bir örnek, ziraat eğitimi yapan kurumlar için iyi bir laboratuvar, ziraat eğitimi almak isteyenler için de iyi bir okul oldu.

Atatürk, çevreyi güzelleştiren, halka gezecek ve dinlenilecek yerleri temin eden çiftliklerinin amacına ulaştıklarını gördükten sonra bunları 11.06.1937 de hazineye devrederek daha geniş ölçüde halkın hizmetine sunmuş ve Türk milletine en önemli derslerinden birini daha vermiş oldu. ©

⁹⁶ Türk Ziraat Tarihi, s.287.

Atatürk'ün Çiftliklerini hazineye devrettiğini gösteren mektubu

İ : 75 12-6-1937 C : 1
de beyanname vermediği takdirde haklarında
2395 sayılı kanunun resen tarhiyata müteallik
hükümleri tatbik olunur.

Bunlar beyannameyi vaktinde verib de ver-
giyi ödemedikleri takdirde vergileri % 10 zam-
mle tahsil olunur.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir

MADDE 24 — 2395 sayılı kanunun bordro-
nun şekli, alâkadar tahakkuk dairesine veril-
mesi, muhteviyatın tediyeye edilmesi müddet-
lerine ve vaktinde verilmemesi hallerine aid
olan ahkâmı, 1890 sayılı iktisadî buhran, 1980
sayılı muvazene ve 2882 sayılı hava kuvvetle-
rine yardım vergileri hakkındaki kanunlarda
yazılı muameleler hakkında da caridir.

BAŞKAN — Kabul edenler. Etmeyenler.. Ka-
bul edilmiştir..

MUVAKKAT MADDE 1 — İşbu kanun ile
yeniden beyanname usulüne tâbi tutulanların
1938 malî yılı kazanç vergisi bu kanundan ev-
velki hükümlere göre tarholunur. Bu mükel-
lefler 1938 takvim yılı başından itibaren 2395
sayılı kanun mucibince beyanname itasile mükel-
lef olanlar hakkında mevzu usul ve mecburi-
yetlere tâbi olurlar.

BAŞKAN — Kabul edenler.. Etmeyenler.. Ka-
bul edilmiştir

MUVAKKAT MADDE 2 — 2395 sayılı ka-
nunun bu kanunla değişen 32 nci maddesinin bi-
rinci fıkrasında yazılı vergi nisbetleri 1937 malî
yılı vergilerine de şamildir. İşbu kanunun me-
riyetinden evvel cari nisbetlere göre tahakkuk
ettirilmiş olan 1937 malî yılı vergileri bu daire-
de tashih olunur.

BAŞKAN — Kabul edenler.. Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

MADDE 5 — Bu kanun neşri tarihinden mu-
teberdir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

MADDE 26 — Bu kanunun hükümlerini ic-
raya Adliye, Dahiliye, Maliye ve İktisad vekil-
leri memurdur.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

Lâyiha'nın heyeti umumiyesini açık rey e ar-
zediyorum. Muamele vergisi kanunu için rey
vermiyen var mı? Rey toplama muamelehi
bitmiştir.

Hükûmetten bir telgraf var, okuyoruz.

3 — TEZKERELER

1 — Reiscümhur Atatürkün tasarruflarında
bulunan bütün çiftliklerini Hazineye ihda bu-
yurduklarına dair Başvekâlet tezkeresi.

Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Reiscümhur Atatürk, tasarruflarında bu-
lunan çiftliklerini Hazineye ihda buyurduk-
larını, melfuf tezkere ile tebliğ buyurmuşlar-
dır. Devletin ziraat politikasında ve memleketin
zirai inkişafında mühim âmil olacak kıymet
ve ehemmiyette olan bu âlicenabane ha-
reketi şükran ile Yüksek Meclisin irtılama
arzederim.

12 - VI - 1937

Bşvekil
İsmet İnönü

T. C. Riyaseti

Başvekâlete

Malûm olduğu üzere, ziraat ve zirai iktisad
sahasında fenni ve ameli tecrübeler yapmak
maksadile, muhtelif zamanlarda, memleketin
muhtelif mntakalarında müteaddid çiftlikler te-
sis etmiştim.

13 sene devam eden çetin çalışmaları esna-
sında faaliyetlerini; buldukları iklimin yetiştir-
tiği her çeşid mahsulâtta başka her nevi
ziraat sanatlerine de teşmil eden bu müesseseler:
ilk senelerde başlayan bütün kazançlarını inki-

şafılama sarfederek büyük, küçük müteaddid
fabrika ve imalâthaneler tesis etmişler, bütün
ziraat makine ve aletlerini yerinde ve faydalı
şekilde kullanarak bunların hepsini tamir ve
mühim bir kısmını yeniden imal edecek tesisat
vücutte getirmişlerdir. Yerli ve yabancı bir çok
hayvan ırkları üzerinde çift ve mahsul bakı-
mından yaptıkları tetkikler neticesinde bunların
muhte en elverişli ve verimli olanlarını tesbit
etmişler, kooperatif teşkili suretile veya aynı
mahiyette başka suretlerle civar köylerle beraber
faydalı şekilde çalışmışlar, bir taraftan da iç ve
dış piyasalarla daimî ve sıkı temaslar bulunmak
suretile faaliyetlerini ve istihallerini bunların
isteklerine uydurmuşlar ve bu gün her bakımdan
verimli, olgun ve çok kıymetli birer varlık
haline gelmişlerdir.

Çiftliklerin, yerine göre, arazi ıslah ve tan-
zım etmek, muhitlerini güzelleştirmek, halka ge-
zecek, eğlenecek ve dinlenecek sıhhi yerler, hi-
lesiz ve nefis gıda maddeleri temin eylemek, ba-
sız yerlerde ihtikarla filî ve muvaffakiyetli mü-
cadelede bulunmak gibi hizmetleri de zikre şa-
yandır.

Bünyelerinin metanetini ve muvaffakiyetle-
rinin temelini teşkil eden geniş çalışma ve ticari
esaslar dahilinde idare edildikleri ve memleketin
diğer mntakalarında da mümâsilleri tesis edil-
diği takdirde tecrübelerini müsbet iş sahasından

I : 75 12-6-1937 C : 1

alan bu müesseselerin; ziraat usullerini düzeltme, istihlalâtı arttırma ve köyleri kalkındırma yolunda Devletçe alınan ve alınacak olan tedbirlerin hüsnü intihab ve inkişafına çok müsaid birer âmîl ve mesned olacaklarına kani bulunuyor ve bu kanaatle tasarrufum altındaki bu çiftlikleri, bütün tesisat, hayvanat ve demirbaşlarıyla beraber Hazineye hediye ediyorum.

Çiftliklerin arazisi ile tesisat ve demirbaşlarını mücmel olarak gösteren bir liste ilişiktir. Muktazi kanunî muamelesinin yapılmasını dilerim.

K. Atatürk

Orman çiftliği

Ankarada, Orman, Yağmurbaba, Balgat, Macun, Güvercinlik, Tahar, Etimesut, Çakırlar çiftliklerinden vücut bulmuş Orman çiftliği.

Yalova, Millet ve Baltacı çiftlikleri, Silifkede, Tekir ve Şövalye çiftlikleri. Dörtüolda, Portakal bahçesi ile Karabasamak çiftliği.

Tarsusta, Piloğlu çiftliği.

I) Bunlarda mevcut arazi:

- A) 582 dönüm çeşitli meyve bahçeleri.
B) 700 dönüm fidanlıklar. (Buralarda meyveli ve meyvesiz muhtelif yaşlarda ve çeşitlerde 650 000 fidan vardır).
C) 400 dönüm Amerika asma fidanlığı; (Burada 560 000 kök bağ çubuğu vardır).
D) 220 dönüm bağ, (Burada 88 000 adet bağ omcası vardır).
E) 375 dönüm çeşitli sebze yetiştirmeğe elverişli bahçe.
F) 220 dönüm 6600 ağaçlı zeytinlik.
H) 17 » 1654 ağaçlı portakallık.
I) 15 » Kuşkonmazlık.
K) 100 » Park ve bahçe.
L) 2650 » çayır ve yoncalık.
M) 1450 » yeni tesis edilmiş orman.
N) 148000 » kabili ziraat arazi ve me-lunlar.

154729 dönüm arazi.

II) Bina ve tesisat:

- A) 45 adet büyük ve küçük idare binası ve ikametgâh bütün mefruşat ve demirbaşlarıyla beraber.
B) 7 adet 15,000 baş koyunluk ağıl.
C) 6 adet Aydos ve Toros yaylalarında tesis edilen mandrallar.
D) 8 adet at ve sığırlara mahsus ahır.
E) 7 adet umumî ambar.
F) 4 adet samanlık ve otluk.
H) 6 adet hangar ve sundurma.
I) 4 adet lokanta, gazino ve eğlence yerleri, Lunapark.
K) 2 adet çeşitli imalât yapan furun.
L) 2 adet çiçek ve tezyinat nebatı yetiştir-

meğe mahsus ser.

51 Yekûn bina.

III) Fabrika ve imalâthaneler:

A) Bira fabrikası:
Senede 7 000 hektolitre çeşitli bira yapacak kabiliyette, bütün müstemilâtile ve bütün işletme levazımı ve mütedavil kıymetlerle beraber.

B) Malt fabrikası:
Senede 7 000 hekto litre birava kâfi gelebilecek miktarda mal imaline kabiliyetli, bütün müstemilâti ve işletme levazımı beraber.

C) Buz fabrikası:
Günde 4 ton buz yapma kabiliyetinde, bütün müstemilâti ve işletme levazımı beraber.

D) Soda ve gazoz fabrikası:
Günde 3 000 şişe soda ve gazoz yapmak kabiliyetinde, bütün müstemilâti ve mütedavil kıymetleriyle beraber.

E) Deri fabrikası:
Senede 14 000 bin çeşitli deri imaline elverişli, bütün müstemilât ve mütedavil kıymetleriyle beraber.

F) Ziraat aletleri ve demir fabrikası:

H) Biri Ankarada, diğeri Yalovada olmak üzere iki modern süt fabrikası.

Her ikisi günde ayrı ayrı 15 000 litre pastörize süt ve 1 000 kilo terevağ işlemek kabiliyetindedir. Bunlar da bütün müstemilât ve işletme levazımı ve mütedavil kıymetleriyle beraber.

I) Biri Ankarada, diğeri Yalovada iki vâsi yoğurt imalâthanesi.

K) Şarab imalâthanesi:

Yılda 80 000 litre şarab imaline elverişli bütün müstemilât ve mütedavil kıymetleriyle beraber.

L) İki taşlı, elektrikle işler bir değirmen, bütün müstemilâti ve mütedavil kıymetleriyle beraber.

M) İstanbulda bulunan bir çeltik fabrikasının % 40 hissesi.

N) Biri Orman çiftliğinin, biri Tekir çiftliğinin olmak üzere her biri 15 000 ner kilo kasar, 1 000 teneke beyaz peynir, 600 teteke tuzlu yağ yapmağa elverişli iki imalâthane, bütün işletme levazımataile beraber.

IV) Umumi tesisat:

A) Biri Ankarada, diğeri Yalovada kurulu iki tavuk çiftliği.

B) Yalovadaki çiftliklerde iki hususi iskele ve liman tesisatı.

C) Üçü Ankarada ve ikisi İstanbulda beş satış mağazasının bütün tesisat ve demirbaşları.

D) Orman çiftliğinde:
Hususi sulama tesisatı, kanalizasyon, telefon tesisatı, elektrik tesisatı, küçük beton köprüler, hususi yollar, içme su tevzita şubesi.

İ : 75 12-6-1937 C : 1

Yalova çiftliğinde:
Hususi su tesisatı, telefon tesisatı, elektrik tesisatı, küçük beton köprüler ve yollar.
Hususi sulama tesisatı, beton köprüler.

E) Silifke Tekir çiftliğinde:
E) Orman çiftliğinde kurulu çiftlik müzesi ve ufak mikyasta hayvanat bahçesi tesisatı. Bunların işletme levazımı ve bütün demirbaşları.

V) Canlı umumi demirbaş
A) 13 100 baş. Koyun (Kıvrırcık, Merinos, Karagül, Karaman ırklarile bunların melezleri).
B) 443 baş. Sığır (Simental, Hollanda, Kırmızı Jersey, Görensey, Halep, yerli ırklarile bunların melezleri, yani üretilen Orman ve Tekir cinsleri).
C) 69 baş. İngiliz, Arab, Macar, Yerli ve bunların melezleri koşum ve binek atları. 58 çoban merkebi.
D) 2450 baş. Tavuk (Legorn, Rodayland ve yerli ırklar).

VI) Umumi cansız demirbaş :
A) 16 aded. Traktör, 13 harman ve biçer döver makinesi ve bilcümle ziraat işlerini görmekte bulunan ziraat alât ve edevatın tamamı.
B) 35 tonluk bir aded deniz motorü (Yalova çiftliğinde).
C) 5 aded çiftliklerin nakliye işlerinde çalıştırılan kamyon ve kamyonet.
D) 2 aded çiftliklerin umumi servislerinde çalıştırılan binek otomobili.
E) 19 aded çiftliklerin umumi servislerinde çalıştırılan binek ve yük arabası.

BAŞVEKİL İSMET İNÖNÜ — Muhterem arkadaşlar; şimdi büyük sevinç ve heyecanla dinlediğimiz Atatürk'ün teberrüü yüksek kıymeti üzerinde ehemmiyetle durulacak çok mühim bir hâdisedir. Yüksek heyetinizin ve bütün memleketin dikkatini celbedecektir ki Hazineye intikal etmekte olan bu çiftlikler değeri milyonlar ifade eden bir servet halindedir. Bu çiftlikleri Atatürk senelerden beri şahsi tasarrufu ve bilhassa şahsi emeğiyle vücuda getirmiştir.

Anadolu ortasında herkesin buradan nasıl bir mâmure çıkacağına bedbin bir nazarla baktığı bir sırada bütün memleket gibi Anadolu ortasında da ilimle ve çalışma ile büyük mâmure ve vatandaşlar için büyük servet temin olunabileceğine şahsan misal vermek hevesi senelerden beri kendisini işgal etmekte idi. Çiftliklerin maddeten olan yüksek kıymetleri ancak bu kanaatle ve şahsi çalışma ile temin edilmiştir. Bu eserler meydana çıktıktan ve yüksek değerde oldukları anlaşıldıktan sonra Atatürk bunların maddi kıymetlerini bir lâhza bakmaksızın onları kâmil Devlet'in istifadesine terketmesi, bütün vatandaşların bu nokta üzerinde dikkat ve şükranla-

rını celbetmeğe layık görülecektir. (Şiddetli alkışlar. Yaşam sesleri)

Atatürk her türlü şahsi menfaatlerin, kendi şahsına teveccüh edecek her türlü faydaların daimâ üstünde kalmış ve daimâ üstünde kalacak olan millî varlıktır. (Bravo sesleri şiddetli alkışlar).

Bu anlayışına Yüksek Meclisin ve bütün memleketin istirak edeceğinde aslâ tereddüd etmiyorum. (Alkışlar).

Arkadaşlar; Atatürk'ün, bu eserleri vücuda getirdikten sonra bunları Hazineye hiç bir bedelsiz ve karşılıksız terketmesinde esaslı, büyük ve siyasi bir ideali vardır. Millî mücadelenin ilk gününden beri bu memleketin kudretini ve servetini köylülerimizin kalkınmasında, zengin ve müreffeh olmalarında gördü. (Alkışlar).

Memleketin vesait ve menabil gayet dar olduğu zamanlarda köylüyü; milletimizin içtimai kütleleri içinde bilhassa dikkate almamak, onun işlerle bilhassa uğraşılacak bir mevzu olarak millete ifade etti. İlk günden beri Atatürk bu istikamette yürütmektedir. Dikkat buyursanız bu gün köylülerimizin ve çiftçilerimizin vergi vermek hususunda buldukları vaziyet, diğer bütün içtimai kütlelerden daha müsaide bir haldedir. En ağır vergiler içinde bulunan köylü ilk günden beri en ağırdan başlayarak bu güne kadar mütemadiyen külfetini azaltmaktadır. Bu, hal Hükümet üzerinde Atatürk'ün hiç şaşmayan siyasi bir istikamet gibi mütemadi çalışması ve tesir etmesinin bir neticesidir. Bu istikamette yürüyoruz. Bu gün de Atatürk'ün kani olduğu esaslı bir siyaset itikadı şudur. Bu memleketin kudretinin ve servetinin artması için köylünün vaziyetinin ve iktisadi varlıklarının yükselmesi lâzımdır. Tevessül ettiğimiz bütün içtimai ve endüstriyel tedbirlerin en yüksek sermayelerini vermesi memleketin köylüsünde ve ziraatında elde edeceğimiz neticelere bağlıdır. Bunun için bir kaç seneden beri köylünün bu günkü çalışmasında daha çok semere elde etmesi için, köylünün daha çok kıymetli ve daha yeni vasırlarla istihsalâtını kuvvetlendirmesi ve genişletilebilmesi için Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlı Hükümetleri tedbir aramakta, kabili tatbik olacak vasırları ve tedbirleri köylüye yaymak işini takip etmektedirler. Atatürk bu mücadelenin başındadır. Onu takip etmekte çok dikkatliyiz. Atatürk, siyasetin memleket için büyük faydalar getireceğine kati olarak kanidir.

Düşündü ki, bu çiftlikler Hükümetin yeni ziraatı köylüye öğretmesi için çok kıymetli sahaları ve vasırları olacaktır. Hakikat budur. Memleketimizin muhtelif iklimlerinde, çetin ve verimsiz şartlar altında iyi neticeler ve iyi mahsuller almamayaacağı fikrine karşı Atatürk bunları vücuda getirmiştir. Hepimiz bunların her vesile ile görüyoruz. Bunlar, Ziraat vekâletinin,

Atatürk'ün Çiftliklerini hazineye bağışladığına dair TBMM'de okunan tezkere

Karınca

40

" Kooperatif teşkilâtı her yerde sevilmiştir „
ATATÜRK
Kamutayı açış söylevinden 1 İkinciğrin 1936

TÜRK
K
O
O
P
E
R
A
T
İ
F
Ç
İ
L
İ
K
MİYETİ

Haziran
1937

S
A
Y
I
37

15
Kurus

ATATÜRK
(Çiftliklerini Devlete hediye etti)

Reisicumhur Atatürk, tasarruflarında bulundurdukları çiftlikleri Devlet Hazinesine ihda buyurmaları üzerine Başvekil İsmet İnönü tarafından gönderilen telgrafta karşı aşağıdaki cevabı vermişlerdir:

BAŞVEKİL İSMET İNÖNÜ'NE

Hatırlarsınız, Türk köylüsü Türkün efendisi olduğunu söylediğim zamanı. Ben o efendinin arzu ve iradesi altında senelerdenberi çalışmış olan bir hâdimim. Şimdi beni çok heyecana getiren hâdise, Türk köylüsüne naçizane olsa da ufak bir vazife yapmış olduğumdur. Milletın yüksek mümessiller heyeti bunu iyi görmüş ve kabul etmişler ise benim için ne unutulmaz bir saadet hatırasını bana vermişlerdir. Bundan dolayı çok yüksek zevkle millet, memleket ve Cumhuriyet Hükûmetine yapmağa mecbur olduğum vazifelerden en basiti karşısında gösterilmiş olan tevaccühten, takdirden ne kadar mütehasis olduğumu ifadeye muktedir değilim. Mevzuu bahsolan hediye yüksek Türk milletine benim asıl vermeği düşündüğüm hediye karşısında hiç bir kıymeti haiz değildir. BEN İCAB ETTİĞİ ZAMAN EN BÜYÜK HEDİYEM OLMAK ÜZERE TÜRK MİLETİNE CANIMI VERECEĞİM.

13 Haziran 1937 KEMAL ATATÜRK

Karınca Sayı 29-30 İkinci sayı 1936

≡ Tekir Kredi kooperatifi ≡

(27) sayılı (Karınca) da kurulduğunu haber verdiğimiz Tekir kooperatifinin nizamnamesini önümüzdeki sayıya koyacağız. Bu sayıda Ulu Başkanımız Atatürk'ün kurduğu kooperatif ortaklarının resimlerini başlarında büyük bir güneş gibi duran Atatürk'ün şeref ve nur veren resimleriyle beraber buraya koyuyoruz:

21/10/1935 tarihli ve 2836 sayılı tarım kredi kooperatifleri kanununa uyarak *Atatürk Çiftliği* de kurduğumuz tarım kredi kooperatifinin yukarıda yazılı ana mukavelesini okuyup içindeki iradi ve gerekliliklerde sözü geçen kanunun (3) üncü maddesine dayandarak yapılarak değişiklikleri kayıtlar ve şartları tamamen kabul ve bu arada ortaklık için asgari olarak yalnız ortaklık payını vermediği yükleniriz.

Sıra No.	Ortağın adı ve soyadı	Doğum tarihi	Oturduğu yer	İkredelik ortaklık payı			Ortağın imza veya mührü
				Sayısı	Tutarı Lira	Toplam Lira	
1	Kamil Mustafa			75	1500	375	K. Mustafa
2	M. Hüseyin Ömeroğlu	1107	Tekin Köyü	1	50	20	Hüseyin
3	Ali İzzet Zeynelabidin	1112		1	50	20	Ali İzzet
4	Mahmutiye Mustafa	1893		4	50	200	M. Mustafa
5	Abdullah Faik	1904		4	80	200	FAİK
6	Abdullah Ali	1902		3	100	150	Ali

12 C. 78/14 30 Mayıs 1935 UYANIŞ No. 2023-338

ATATÜRK MİSAFİRLERİ ARASINDA:

Ulu Atatürk geçen haftalarda Ankara'da Orman Çiftliğinin onuncu yıldönümünde Ankara halkına ve Parti üyelerine büyük bir ziyafet vermişlerdi. Davetliler arasında birçok bakanlar, say-

lavlar ve bayanlar da vardı. Çok güzel ve eğlenceli geçen bu ziyafette Atatürk, misafirleriyle uzun uzun görüşmüştür.

Bu resim, Atatürk'ün bir yavru ile olan candan alakasını gösteriyor.

Ankara Atatürk Orman Çiftliğinin onuncu yıldönümünde Atatürk bir minimini ile meşgul olurken.

2366
3236
472

9 Ağu. 1929

Cumhuriyet

HER GÜN SABAHLARI ÇIKAR. SİYASİ TÜRK GAZETESİ

ere Mısıra Daha Fazla Müsaadatta

Gazi çiftliği hakkında

Bir İngiliz gazetesi diyor ki

Gazi bir çölden bir mamure vücade getiriyor

İngiliz gazetesinde intişar eden Gazi çiftliğine ait resimlerden biri

Londranın en büyük ve en nefis resimli mecmualarından biri olan «Illustrated London News» 3 ağustos tarihli son nüshasının iki sahifesini Ankara civarındaki Gazi Hazretlerinin Nümune çiftliğine ve buradaki mesalimine hasrederek Gazi Hazretlerinin çiftlikteki hayatına ve çiftliğin manzaralarına ve Büyük Millet Meclisi'ne dair dokuz parça fotoğraf dercetmiştir. Gazete, yazdığı makaleye «Çölden mamur bir çiftlik vücade getiriliyor» cümlesini serlâvha ittihaz etmiştir.

İngiliz gazetesi diyor ki: «Türkiye Reiscumhuri Mustafa Ke-

[Mabadi Sa: 3 Su. 3 de]

Siz ne dersiniz?

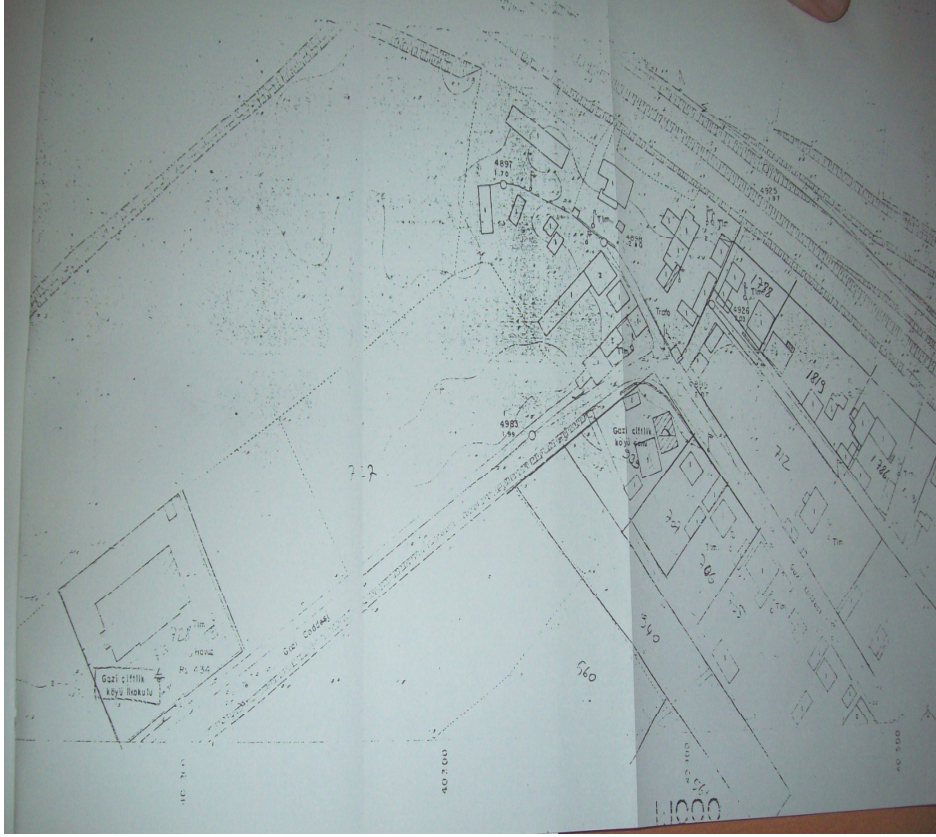
Perhiz ve turşu!

Çarşamba günü Cemiyeti Be-
lediyyede Cerrahpaşa hastane-
sinde 21 buçuk ay radyotrapı
hizmetinde çalışan Doktor Tev-
fik Remzi Bey'e bu hizmetine
mukabil ayda yüzer liradan
2150 liranın verilip verilmemesi
münakaşası edildi ve neticede
paranın verilmesi, fakat Remzi
Bey sabık Şehremini Emin Be-
yin emriyle bu hizmette çalıştı-
rıldığından kendisine verilecek
bu para bölge haricinde bir sarfı
yatıldığı cihetle müsebbiplerinden
tahsil edilmesine karar
verildi.

Gazetelerde bu havadisi okur-
ken 21 buçuk ay çalışan bir
doktora verilecek paranın büt-
çede yeri olmadığını münakaşası
eden aynı heyetin mahut 13,000
lira ikramiye için «tasarrufları
umumiyeyi karşılık» gösterdiğini
ve yine aynı idareye merbut
Karagaç müessesatı heyeti
idaresini de bütçede yeri olma-
dığı halde icat ettiği murabhas
azalığın şehri 200 lira tahsisatı
için «Kaçak el ikramiyesi faal-
nın tasarrufları» nı karşılık gös-
terdiğini hatırlıyarak, «Bu
perhiz ne, bu lahana turşusu
ne?», dedik. Siz olsanız,

Orman Çiftliği istasyon binası

Silifke Çiftliği Krokisi

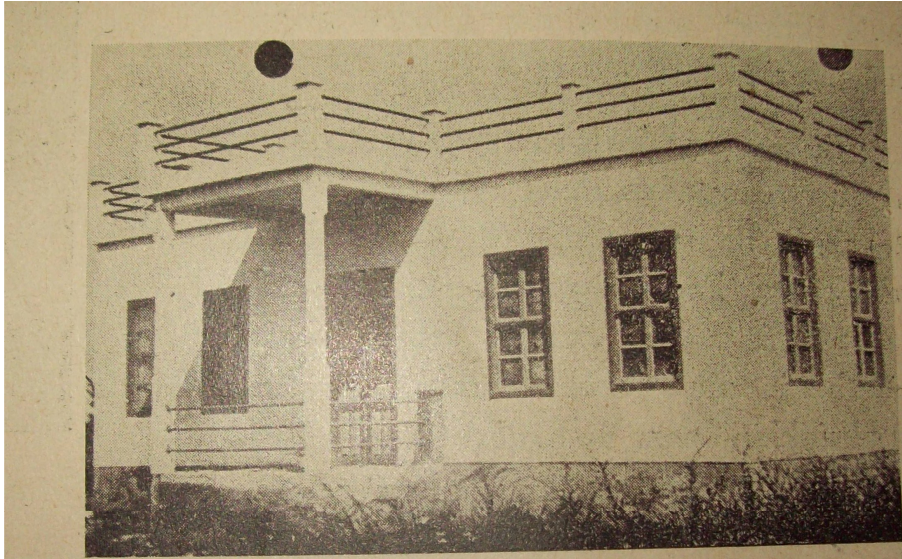
Silifke, Atatürk Çiftliği Lojmanı

Silifke Çiftliğindeki Bölge Ziraat Okulu

Silifke iftlięi Karakol Binası

Tekir Kredi Kooperatif binası